

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Olsztyna do roku 2030

OLSZTYN 2023

Spis treści

Wykaz skrótów	3
Wprowadzenie	4
1. Uwarunkowania prawne Strategii.....	6
2. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi i programowymi.....	8
3. Ogólna charakterystyka sytuacji społecznej Miasta Olsztyna.....	15
3.1. Położenie i ludność.....	15
3.2. Lokalna gospodarka i rynek pracy	18
3.3. Dominujące problemy w ujęciu pomocy społecznej.....	20
4. Zasoby Miasta Olsztyna w zakresie pomocy i wsparcia	24
4.1. Jednostki organizacyjne Miasta	24
4.2. Zdolność podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych	28
5. Diagnoza wyzwań lokalnej polityki społecznej.....	31
5.1. Rodzina i dziecko	31
5.2. Niepełnosprawność i zdrowie psychiczne	36
5.3. Starzenie się społeczeństwa	39
5.4. Aktywizacja zawodowa	43
5.5. Dysfunkcje społeczne	47
5.6. Ubóstwo, bezdomność i inne czynniki zagrożenia wykluczeniem społecznym	52
6. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią	56
7. Cele i kierunki działań.....	60
8. Sposób realizacji Strategii.....	77
8.1. Usługi społeczne oraz zadania publiczne zlecane podmiotom ekonomii społecznej ...	77
8.2. Koordynacja wdrażania Strategii.....	78
8.3. Ramy finansowe	79
8.4. Monitoring Strategii	81
Spis tabel	82
Spis wykresów	82

Wykaz skrótów

BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DDP	Dzienny Dom Pobytu
DPS	Dom Pomocy Społecznej
EZŁ	Europejski Zielony Ład
GKRPA	Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku
KSRR	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego
MOPS	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Olsztynie
MUP	Miejski Urząd Pracy w Olsztynie
MZPiTU	Miejski Zespół Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Olsztynie
NGO	Organizacje pozarządowe
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
SOSW	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
UE	Unia Europejska
UM	Urząd Miasta Olsztyna
WHO	Światowa Organizacja Zdrowia
WTZ	Warsztaty Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej

Wprowadzenie

Gmina stanowi wspólnotę samorządową utworzoną z mocy prawa przez mieszkańców zamieszkujących określone terytorium. W świetle *Ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym* (t.j. Dz. U. 2023 poz. 40) do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. Do jej zadań własnych należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym w zakresie m.in. ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, infrastruktury drogowej, zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, lokalnego transportu zbiorowego, zieleni gminnej, budownictwa mieszkaniowego, targowisk i hal targowych oraz unieszkodliwiania odpadów. Realizacja działań w tych obszarach wymaga ponoszenia nakładów, zwykle dość znacznych, na utrzymanie i rozwój infrastruktury technicznej oraz transportowej.

W sferze obowiązków gminy znajduje się również szereg zadań, zwykle mniej namacalnych i dostrzegalnych na co dzień, jednak równie ważnych dla funkcjonowania wspólnoty samorządowej. Są to zadania użyteczności publicznej w zakresie pomocy społecznej, wspierania rodziny, polityki prorodzinnej, ochrony zdrowia, edukacji publicznej, bezpieczeństwa i porządku publicznego, współpracy z organizacjami pozarządowymi i lokalnymi społecznościami, kultury i kultury fizycznej oraz turystyki, a także wspierania i upowszechniania idei samorządowej. Są one *bliżej* ludzi w tym sensie, iż ich realizacja wymaga konkretnych odbiorców – osób i rodzin, które będą chciały albo będą potrzebowały skorzystać ze świadczonych przez gminę usług. Działania te składają się na szerokie znaczenie pojęcia lokalnej polityki społecznej, w świetle którego stanowi ona działalność zmierzającą do poprawy standardów życia wszystkich mieszkańców wspólnoty samorządowej. Polega ona nie tylko na działaniach terapeutycznych oraz kompensacyjnych zmniejszających powstałe deficyty w zakresie zaspokojenia potrzeb ludzkich, ale również – a może przede wszystkim – na działaniach uprzedzających wystąpienie sytuacji problemowych w życiu osób, rodzin i szerszych zbiorowości.

Tak rozumiany obszar aktywności wpisuje się w cele i zadania gminnej polityki społecznej, która dąży do zapewnienia członkom wspólnoty lokalnej warunków do prowadzenia zdrowego, produktywnego i satysfakcjonującego ich życia. Strategia rozwiązywania problemów społecznych jest zatem narzędziem polityki społecznej, której planowanie bazuje na przekonaniu, że dobre zdiagnozowanie warunków życia oraz istniejących problemów i dysfunkcji stanowi klucz do przełamywania barier, które utrudniają lub nawet uniemożliwiają mieszkańcom efektywne wypełnianie ról zawodowych, społecznych i rodzinnych. Poznanie skali oraz natężenia poszczególnych problemów, w tym ich przyczyn i skutków, pozwala nie tylko określić bieżące potrzeby społeczności w zakresie pomocy i wsparcia, ale również prognozować przyszłe wyzwania, z którymi będzie się musiała zmierzyć cała wspólnota samorządowa.

Na takich założeniach opiera się *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Olsztyna do roku 2030*. Niniejszy dokument stanowi kierunkową wytyczną dla programów

i projektów realizowanych w sferze polityki społecznej przez jednostki organizacyjne samorządu gminy. Strategia może ponadto być „kierunkowskazem” dla lokalnych partnerów, przede wszystkim podmiotów ekonomii społecznej, w tym organizacji pozarządowych.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Olsztyna do roku 2030 składa się z trzech zasadniczych części. Za podstawę planowania strategicznego przyjęto diagnozę, która posłużyła identyfikacji i opisowi zjawisk społecznych oraz opracowaniu wniosków i wskazówek, które pozwoliły zaplanować cele i kierunki działań. Diagnoza aktualnej sytuacji społecznej uwzględnia czynniki determinujące warunki i jakość życia ludności, a także zewnętrzne objawy i przyczyny dominujących problemów – w ujęciu zarówno statycznym jak i dynamicznym, opisującym obserwowalne tendencje przynajmniej na przestrzeni ostatnich 3-5 lat, a w niektórych przypadkach nawet dłuższym, aby uwypuklić zachodzące procesy. Należy tu jednak wskazać, że diagnoza nie obejmuje wszystkich aspektów polityki społecznej Miasta, natomiast skupia się na czynnikach najbardziej adekwatnych do poruszanych w dokumencie zagadnień, wybranych subiektywnie przez autorów Strategii.

Wśród głównych źródeł danych, wykorzystanych do opracowania diagnozy sytuacji społecznej Miasta Olsztyna, należy wskazać Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, Ocenę Zasobów Pomocy Społecznej i sprawozdania sporządzane przez gminę, sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Olsztynie, raporty o stanie Miasta, a także inne informacje dostępne m.in. na stronach internetowych. Przy opracowaniu diagnozy, przyjęto zasadę posługiwania się najbardziej aktualnymi danymi rocznymi, aby zapewnić ich porównywalność na przestrzeni całego okresu analizy – zasadniczo są to dane za 2022 rok dostępne w okresie opracowywania dokumentu, natomiast pozostałe dotyczą 2021 roku.

Część druga Strategii to analiza strategiczna, służąca określeniu potencjału jednostki oraz sformułowaniu celów i kierunków działań w zaplanowanej perspektywie czasowej. Analiza została przeprowadzona za pomocą analizy SWOT, opierającej się na czterech czynnikach, tj. mocnych i słabych stronach oraz szansach i zagrożeniach. Ze względu na mnogość zagadnień objętych niniejszym dokumentem analizę przygotowano odrębnie dla każdego ze zdefiniowanych obszarów strategicznych.

Zasadniczą częścią Strategii jest część wdrożeniowa, która zawiera wizję projektowanych zmian oraz katalog niezbędnych kierunków działań, wypracowane na podstawie diagnozy sytuacji społecznej gminy oraz analizy strategicznej, z uwzględnieniem istniejących uwarunkowań prawnych i programowych. Określone w niej zostały również ramy formalno-prawne procesu realizacji Strategii, metody i narzędzia monitoringu, usługi i zadania publiczne zlecane podmiotom ekonomii społecznej oraz główne źródła finansowania działań.

Część strategiczna i wdrożeniowa Strategii zostały wypracowane z udziałem przedstawicieli instytucji, placówek i organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie Olsztyna, którzy brali udział w warsztatach planowania strategicznego w dniach 10 marca 2022 r., 1 kwietnia 2022 r. oraz 1 marca 2023 r.

1. Uwarunkowania prawne Strategii

Opracowanie i realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych stanowi, w świetle art. 17 ust. 1 pkt 1 oraz art. 19 pkt 1 *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (t.j. Dz. U. 2021 poz. 2268 ze zm.), zadanie własne gminy i powiatu. W ramach gminnej strategii należy szczególnie uwzględnić programy pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz inne, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Strategia powiatowa powinna natomiast uwzględniać programy pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i inne, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami. Ustawa precyzuje ponadto, w art. 16b pkt 2, elementy, które musi zawierać strategia. Są to:

- 1) diagnoza sytuacji społecznej, w tym określenie zdolności podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1–14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych
- 2) prognoza zmian w okresie objętym strategią,
- 3) określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji strategii i jej ram finansowych, a także wskaźników realizacji działań.

Ponadto, zgodnie z art. 16b ust. 3 strategia opracowana przez gminę i powiat określa usługi społeczne w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1–14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, oraz zadania publiczne, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Obszar lokalnej polityki społecznej kształtują również inne akty normatywne w randze ustawy, wśród których należy wymienić w szczególności następujące:

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym;
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym;
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych;
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii;
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego;
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym;
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;

- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych;
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych;
- Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów;
- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci;
- Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo Energetyczne;
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty;
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
- Ustawa z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych;
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych;
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r.;
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych odbywa się na podstawie przepisów wskazanych wyżej ustaw, a także szeregu innych, których tu nie wymieniono, a które regulują obowiązki organów gminy, sposób realizacji zadań własnych, jak również określają katalog dostępnych narzędzi.

2. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi i programowymi

Uwarunkowania programowe lokalnej polityki społecznej znajdują swoje źródła w dokumentach strategicznych różnych szczebli: międzynarodowego, europejskiego, krajowego, regionalnego oraz lokalnego. Stanowią one kierunkowe wytyczne dla jednostek samorządu terytorialnego, zapewniając spójność działań i realizację nadrzędnych celów polityki poszczególnych szczebli.

Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030

Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 została przyjęta w dniu 25 września 2015 roku przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych. Stanowi ona plan transformacji w dziedzinach o kluczowym znaczeniu dla ludzkości, tj.: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój i partnerstwo, mając na celu wyeliminowanie ubóstwa i głodu, ochronę planety przed degradacją oraz podejmowanie pilnych działań w zakresie zmian klimatu; zapewnienie wszystkim ludziom możliwości korzystania z dobrodziejstw dostatniego i satysfakcjonującego życia oraz to, aby postęp gospodarczy, społeczny i technologiczny przebiegał w zgodzie z naturą; wspieranie pokojowego, sprawiedliwego i inkluzywnego społeczeństwa, wolnego od lęku i przemocy oraz mobilizowanie środków do wdrożenia Agendy 2030 przy udziale wszystkich krajów, interesariuszy i obywateli. W ramach Agendy określono 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju. Z punktu widzenia polityki społecznej istotne są cele odnoszące się do eliminacji ubóstwa i głodu, zapewnienia wszystkim ludziom zdrowego życia oraz edukacji wysokiej jakości, osiągnięcia równości płci, uczynienia miast i osiedli ludzkich bezpiecznymi i stabilnymi, a także budowy na wszystkich szczeblach skutecznych i odpowiedzialnych instytucji, sprzyjających włączeniu społecznemu.

Europejski Zielony Ład

Strategia w sprawie *Europejskiego Zielonego Ładu* została przyjęta w grudniu 2019 roku przez Komisję Europejską¹. To nowe podejście zakłada przekształcenie Europy do 2050 roku w neutralne klimatycznie, sprawiedliwe i dostatnie społeczeństwo o nowoczesnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarce, w której „wzrost gospodarczy będzie oddzielony od wykorzystania zasobów naturalnych”. Rok później unijni przywódcy zaaprobowali nowy wiążący cel polityki klimatycznej, zakładający ograniczenie do 2030 roku unijnych emisji netto gazów cieplarnianych o co najmniej 55% w porównaniu z poziomem z roku 1990. Ten nowy, ambitny cel będzie musiał znaleźć odzwierciedlenie w działaniach z dziedziny środowiska, energetyki, transportu, przemysłu, budownictwa, rolnictwa i szeregu innych. W związku z tym, na szczeblu unijnym przyjmowane są dokumenty doprecyzowujące ramy instytucjonalne, prawne i finansowe EZŁ, w tym m.in.: Mechanizm sprawiedliwej transformacji – wprowadzany, aby finansowo i technicznie wesprzeć regiony, które

¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów *Europejski Zielony Ład*, Bruksela, dnia 11.12.2019, COM(2019) 640 final.

w największym stopniu ucierpią w wyniku przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną. Zakłada on m.in. poszerzenie możliwości zatrudnienia i zmiany kwalifikacji, zwiększanie energooszczędności mieszkań i zwalczanie ubóstwa energetycznego, uatrakcyjnianie dla inwestorów przejścia na technologie niskoemisyjne, zapewnianie wsparcia finansowego i inwestowanie w badania i innowacje, inwestowanie w nowe zielone miejsca pracy, zrównoważony transport publiczny, łączność cyfrową i ekologiczną infrastrukturę energetyczną.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności

Główny cel tego dokumentu stanowi poprawa jakości życia Polaków, przy czym jakość życia jest tu rozumiana kompleksowo jako dobrostan w różnych obszarach życia: długości życia w ogóle, długości życia w zdrowiu, większej satysfakcji z wykonywania pracy, lepszych warunków łączenia kariery zawodowej z życiem prywatnym i rodzinnym, sprawnej sieci bezpieczeństwa socjalnego nastawionej na pomoc, której celem jest zwiększenie szans na aktywność społeczną i zawodową i dbałość o przeciwdziałanie różnym formom wykluczenia, dostępności dóbr i usług publicznych bez względu na status rodzinny i miejsce zamieszkania, otwartych warunków uczestnictwa w życiu publicznym, bezpieczeństwa dochodów na starość, środowiskowego poczucia równowagi w odniesieniu do warunków krajobrazowych, naturalnego stanu otoczenia oraz żywności, udziału w kulturze (co jest ważne dla prorozwojowego potencjału kreatywności), poczucia satysfakcji z życia.

Osiągnięcie wskazanego celu będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności; równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Dokument ten został przyjęty w 2017 roku przez Radę Ministrów jako aktualizacja *Strategii Rozwoju Kraju 2020*. Określa on podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym, przedstawiając nowy model rozwoju, czyli rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Główny cel Strategii stanowi „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 stanowi podstawowy dokument strategiczny polityki regionalnej państwa. Przewidziano w niej rozwój kraju jako społecznie i terytorialnie zrównoważony, dzięki któremu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich regionów. Celem takiego modelu jest wspomaganie

w szczególności obszarów, które nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego, bo utraciły swoje funkcje społeczno-gospodarcze (np. przestały być miastami wojewódzkimi) przez co stały się mniej odporne na różne zjawiska kryzysowe (np. negatywne skutki procesów demograficznych). Jednym z celów KSRR jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo. Dlatego w dokumencie wskazano obszary strategicznej interwencji, które otrzymają szczególne wsparcie (są to obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk i tereny Polski wschodniej).

**Strategia Rozwoju Usług Społecznych, polityka publiczna do roku 2030
(z perspektywą do 2035 r.)**

Strategia Rozwoju Usług Społecznych została przyjęta w dniu 7 czerwca 2022 roku przez Radę Ministrów. Jej głównym celem jest deinstytucjonalizacja, czyli przechodzenie od opieki o charakterze instytucjonalnym do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i społeczności lokalnej. Wśród najważniejszych założeń tego dokumentu można wskazać:

- zwiększenie udziału rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej w opiece i wychowaniu dzieci,
- zbudowanie skutecznego i trwałego systemu świadczenia usług społecznych dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu,
- włączenie społeczne osób z niepełnosprawnościami dające możliwość życia w społeczności lokalnej niezależnie od stopnia niepełnosprawności,
- stworzenie skutecznego systemu usług społecznych dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- stworzenie skutecznego systemu wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności oraz osób zagrożonych bezdomnością.

**Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu.
Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030**

Dokument został przyjęty w dniu 13 września 2021 roku przez Radę Ministrów. Priorytety w nim określone koncentrują się na zagadnieniach takich jak przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży; przeciwdziałanie bezdomności i wykluczeniu mieszkaniowemu; usługi społeczne dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu; wspieranie osób i rodzin poprzez działania instytucji pomocy społecznej oraz podmiotów ekonomii społecznej; a także wspieranie integracji cudzoziemców poprzez rozwój usług społecznych dla migrantów oraz wsparcie integracji na rynku pracy.

**Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku.
Ekonomia Solidarności Społecznej**

Cel główny programu brzmi: „Do roku 2023 podmioty ekonomii społecznej i solidarnej będą ważnym elementem aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dostarczycielami usług użyteczności publicznej i realizatorami zadań z zakresu rozwoju lokalnego”. Jest on realizowany poprzez cele szczegółowe:

- 1) Wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.
- 2) Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 3) Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej na rynku.
- 4) Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej.

W świetle KPRES uwolnienie potencjału sektora ekonomii społecznej i solidarnej wymaga podjęcia skoordynowanych działań, dzięki którym rozwijać się będą cechy podmiotów działających w sektorze, takie jak zdolność do aktywizacji i reintegracji traktowanych podmiotowo osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; koncentracja na potrzebach społeczności lokalnych oraz bazowanie na ich zasobach; a także działania na rzecz dobra wspólnego przez m.in. realizację zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego. Aspekty te są ważne i w związku z tym niejednokrotnie przywoływane również w strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Program rządowy Dostępność Plus 2018-2025

Program został ustanowiony Uchwałą nr 102/2018 Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2018 roku. Jego główny cel stanowi poprawa dostępności przestrzeni publicznej, produktów i usług w głównych obszarach wsparcia takich jak architektura, transport, edukacja, służba zdrowia, cyfryzacja i usługi. Dostępność dotyczy w szczególności osób na wózkach inwalidzkich, poruszających się o kulach, o ograniczonej możliwości poruszania się; osób niewidomych i słabo widzących, osób głuchych i słabo słyszących, osób głuchoniewidomych, osób z niepełnosprawnościami psychicznymi i intelektualnymi, osób starszych i osłabionych chorobami, kobiet w ciąży, osób z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi, osób mających trudności w komunikowaniu się z otoczeniem (także z rozumieniem języka pisanego albo mówionego) oraz osób o nietypowym wzroście (w tym również dzieci).

**Polityka społeczna wobec osób starszych 2030.
Bezpieczeństwo – uczestnictwo – solidarność**

Dokument przyjęty Uchwałą nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 roku. Cel polityki społecznej wobec osób starszych stanowi podnoszenie jakości życia seniorów poprzez

umożliwienie im pozostawania jak najdłużej samodzielny i aktywnymi oraz zapewnienie bezpieczeństwa. Obszary dotyczące ogółu osób starszych to m.in. kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie, uczestnictwo w życiu społecznym, tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, profilaktyka chorób, promocja zdrowia, zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego, tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej, a także działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia) oraz edukacja w starości (osoby starsze). Obszary uwzględniające działania wobec niesamodzielnych osób starszych to w szczególności ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność oraz dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonalnych niesamodzielnych osób starszych, zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych, a także system wsparcia nieformalnych opiekunów niesamodzielnych osób starszych przez instytucje publiczne.

**Strategia na rzecz osób
z niepełnosprawnościami na lata 2021-2030**

Głównym celem Strategii, przyjętej w dniu 16 lutego 2021 roku przez Radę Ministrów, jest włączenie osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami w życie społeczne i zawodowe, a tym samym zagwarantowanie im praw określonych w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Dokument składa się z ośmiu priorytetów, takich jak niezależne życie, dostępność, edukacja, praca, warunki życia i ochrona socjalna, budowanie świadomości oraz koordynacja. W ich ramach planowane są takie działania jak np. zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami możliwości pełnego udziału w życiu społecznym, publicznym i politycznym, przeprowadzenie procesu deinstytucjonalizacji, wczesna pomoc, edukacja włączająca, aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami, modyfikacja i uzupełnienie systemu wsparcia zatrudnienia oraz aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami, zapobieganie powstawaniu i pogłębianiu się niepełnosprawności, dostęp do usług zdrowotnych oraz zwiększenie efektywności procesu leczenia, profilaktyka i leczenie w obszarze zdrowia psychicznego oraz środowiskowy system wsparcia osób z problemami zdrowia psychicznego i inne.

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Warmińsko-Mazurskie 2030

Na szczeblu wojewódzkim głównym dokumentem strategicznym jest *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Warmińsko-Mazurskie 2030*, przyjęta w dniu 18 lutego 2020 roku do realizacji przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Jej główny cel stanowi spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy, natomiast cele strategiczne to kompetencje przyszłości, inteligentna produktywność,

kreatywna aktywność i mocne fundamenty. Wskazywane w niej kierunki działań ściśle wiążące się z polityką społeczną przewidują m.in.

- wspieranie rozwoju inicjatyw służących włączaniu społecznemu, budowaniu więzi społecznych w regionie, w tym międzypokoleniowych (szczególnie angażujące osoby starsze, młodzież, osoby z niepełnosprawnościami, mniejszości narodowe, rodziny nieaktywne mieszkające w małych społecznościach lokalnych);
- wspieranie rozwoju infrastruktury sprzyjającej aktywizacji społecznej i pracy z rodziną, a także infrastruktury kultury, sportowej, rekreacyjnej, edukacyjnej (ośrodki wychowania przedszkolnego, szkoły, obszary edukacji ekologicznej) oraz zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3;
- realizację zintegrowanych programów aktywizacji i integracji (w tym bezrobotnych, bezdomnych i osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży ze środowisk najuboższych zagrożonych dziedziczeniem ubóstwa, osób starszych, mniejszości narodowych);
- profilaktykę zdrowotną, realizację programów zdrowotnych oraz promocję zdrowego stylu życia.

Strategia Rozwoju Miasta Olsztyn 2030+

Strategia Rozwoju Miasta Olsztyn 2030+ została przyjęta Uchwałą Nr LI/816/22 Rady Miasta Olsztyna z dnia 28 września 2022 r. Sformułowana w niej wizja Miasta Olsztyna będzie realizowana przez trzy cele strategiczne i dwanaście celów operacyjnych, tj.

1. OLSZTYN WRAŻLIWY

- ✓ Olsztyn empatyczny,
- ✓ Olsztyn bezpieczny,
- ✓ Olsztyn tolerancyjny,
- ✓ Olsztyn świadomy.

2. OLSZTYN OTWARTY

- ✓ Olsztyn kompetentny,
- ✓ Olsztyn inspirujący,
- ✓ Olsztyn zapraszający,
- ✓ Olsztyn dostępny.

3. OLSZTYN PROAKTYWNY

- ✓ Olsztyn metropolitalny,
- ✓ Olsztyn zaangażowany,
- ✓ Olsztyn przedsiębiorczy,
- ✓ Olsztyn witalny.

Zadania określone w strategii rozwiązywania problemów społecznych są spójne w szczególności w odniesieniu do działań planowanych w ramach celu strategicznego OLSZTYN WRAŻLIWY i celu operacyjnego Olsztyn empatyczny:

- ✓ poprawa warunków życia osób potrzebujących wsparcia;
- ✓ rozwój inicjatyw aktywizujących seniorów;
- ✓ poprawa warunków życia rodzin potrzebujących wsparcia;
- ✓ rozwój opieki wytchnieniowej;
- ✓ rozwój opieki środowiskowej dla seniorów;
- ✓ rozwój centrów aktywności lokalnej i zwiększanie dostępności potrzebujących do różnorodnych form aktywności;
- ✓ popularyzacja i rozwój ekonomii społecznej;
- ✓ wsparcie organizacji zajmujących się wspieraniem bezdomnych;
- ✓ redukcja barier dla osób ze szczególnymi potrzebami;
- ✓ rozwój budownictwa wielopokoleniowego i organizacja przestrzeni wielopokoleniowych.

Rozwiązywaniu problemów społecznych, a także zapobieganiu ich powstawaniu będą sprzyjały również pozostałe cele i działania określone w *Strategii Rozwoju Miasta Olsztyn 2030+*, w tym służące zwiększeniu bezpieczeństwa mieszkańców, wzmocnieniu ich kompetencji zawodowych i społecznych, budowaniu sieci współpracy, rozwoju oferty mieszkaniowej, rozwoju przedsiębiorczości, podnoszeniu świadomości mieszkańców w obszarze zdrowia, a także wspieraniu organizacji pozarządowych oraz współpracy międzysektorowej.

3. Ogólna charakterystyka sytuacji społecznej Miasta Olsztyna

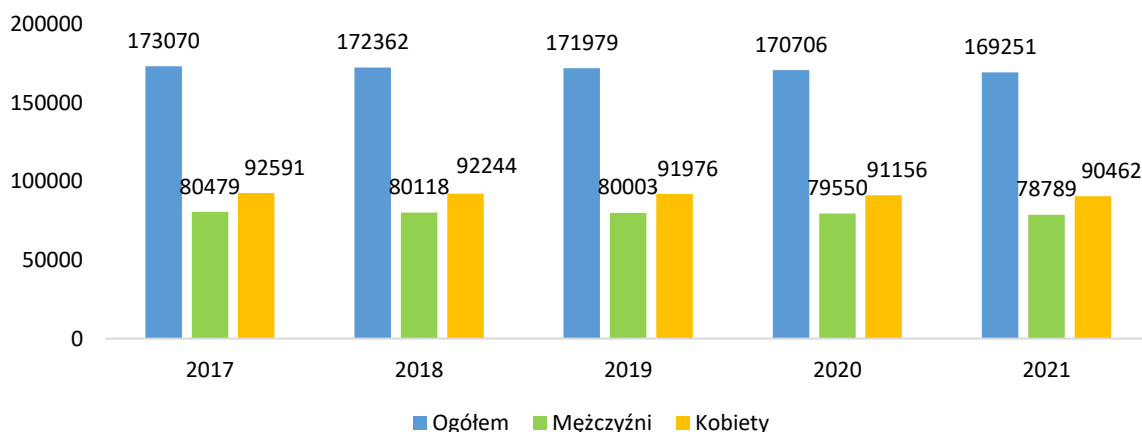
3.1. Położenie i ludność

Olsztyn jest miastem na prawach powiatu, będącym stolicą województwa warmińsko-mazurskiego. Sąsiaduje z gminami powiatu olsztyńskiego tj. gminą Stawiguda, gminą Dywity, gminą Jonkowo, gminą Purda, gminą Barczewo oraz gminą Gietrzwałd, które wraz z nim tworzą miejski obszar funkcjonalny Olsztyna. Miasto zajmuje powierzchnię 88 km², natomiast średnia gęstość zaludnienia w 2021 roku wynosiła tu 1 916 osób/km².

W świetle danych Rejestru Mieszkańców w końcu 2022 roku Olsztyn zamieszkiwany był przez 156 340 osób, w tym 97,6% osób zameldowanych było na pobyt stały. Struktura mieszkańców według płci wskazuje na przewagę liczbową kobiet, które w końcu 2022 roku stanowiły 54,2% ogółu.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego² wskazują, że w grudniu 2021 roku liczba mieszkańców Olsztyna wynosiła 169 251 osób, w tym 78 789 mężczyzn (46,6%) oraz 90 462 kobiety (53,4%). Liczba ludności faktycznie zamieszkałej na terenie Miasta w ostatnich latach zmniejszyła się. W porównaniu do 2017 roku miał miejsce spadek o 3 819 osób, tj. o 2,2%, natomiast w odniesieniu do 2020 roku – o 1455 osób, tj. o 0,9%. Lata 2017-2021 wykazują jednoznaczną tendencję spadkową, natomiast dane z Rejestru Mieszkańców za 2022 roku pozwalają prognozować, że spadek ten będzie postępował.

Wykres 1. Liczba mieszkańców Olsztyna w latach 2017-2021

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

Jednym z czynników, które mają wpływ na tempo i wielkość zmian liczby ludności jest przyrost naturalny, stanowiący różnicę między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie. W latach 2017-2019 przyrost wykazywał wartości dodatnie, co oznacza, że w Olsztynie

² Dane dostępne w bazie Urzędu Miasta Olsztyna różnią się od danych Głównego Urzędu Statystycznego, który w swoich statystykach uwzględnia bilans liczby i struktury ludności w gminach imiennie opracowany w oparciu o wyniki Narodowych Spisów Powszechnych, z uwzględnieniem zmian spowodowanych ruchem naturalnym, migracjami ludności oraz przemieszczeniami związanymi ze zmianami administracyjnymi.

urodziło się więcej osób niż zmarło. Wartości te w 2019 roku znacząco spadły, co oznaczało, że różnica pomiędzy liczbą urodzeń a liczbą zgonów istotnie się zmniejszyła. Od 2020 roku przyrost naturalny wykazywał wartości ujemne, przy czym w 2021 roku wyniósł – 686 osób. Wśród głównych przyczyn należy wskazać znaczny wzrost liczby zgonów, spowodowany w dużej mierze epidemią Covid-19, a także spadek liczby urodzeń. W 2021 roku w Olsztynie urodziło się 1 443 dzieci, czyli o 473 dzieci (o 24,7%) mniej niż w 2017 roku, natomiast zmarło 2 129 mieszkańców, tj. o 593 osoby (o 38,6%) więcej niż w 2017 roku.

Tabela 1. Przyrost naturalny w Olsztynie w latach 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Urodzenia żywe	1 916	2 048	1 737	1 554	1 443
Zgony ogółem	1 536	1 655	1 689	1 784	2 129
Przyrost naturalny	380	393	48	-230	-686

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

Wpływ na kształtowanie się liczby ludności gminy mają również migracje. W badanym okresie saldo migracji wewnętrznych wykazywało zasadniczo wartości ujemne (od -415 do -135), z niejednoznaczną tendencją wzrostową. W 2021 roku ukształtowało się na poziomie -274 osób, co oznacza, że z terenu Miasta wymeldowały się o 274 osoby więcej niż się w nim zameldowały.

Tabela 2. Migracje na pobyt stały w latach 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Zameldowania ogółem	1 915	2 165	2 292	1 788	1 862
Wymeldowania ogółem	2 050	2 580	2 688	2 132	2 136
Saldo migracji w ruchu wewnętrznym	-107	-436	-419	-359	-302
Saldo migracji zagranicznych	-28	21	23	15	28
Saldo migracji ogółem	-135	-415	-396	-344	-274

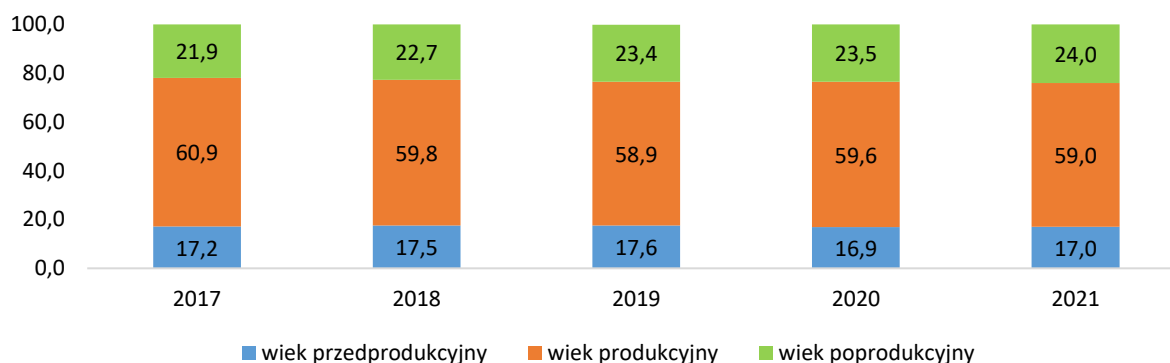
ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

Powyższe dane wskazują na to, że na zmniejszanie się liczby ludności Olsztyna ma wpływ z jednej strony ujemny przyrost naturalny, a z drugiej ujemne saldo migracji. W przypadku drugiego z wymienionych czynników warto wskazać, że jego wartość stanowi efekt w dużej mierze procesów suburbanizacyjnych, polegających na wyludnianiu się centrów miast i zasiedlaniu strefy podmiejskiej. W przypadku Olsztyna dostrzec można przeprowadzanie się mieszkańców Miasta do gmin ościennych, nierzadko przy kontynuacji pracy i edukacji w Olsztynie.

W ostatnich dziesięcioleciach w Polsce, podobnie jak w innych krajach rozwiniętych, coraz silniej zaznacza się zjawisko *starzenia się społeczeństwa*. I choć starzenie się i starość są wpisane w cykl życia ludzkiego, to jednak rozwój cywilizacyjny, wydłużanie czasu trwania życia oraz coraz wyższa jego jakość powodują, że społeczeństwo starzeje się intensywniej niż kiedyś.

Oznacza to, że w jego strukturze coraz większy odsetek stanowią ludzie starsi, natomiast najmłodsze grupy wiekowe mają coraz mniejszy udział. Zjawisko *starzenia się* cechuje również społeczeństwo Olsztyna.

Wykres 2. Mieszkańcy Olsztyna według ekonomicznych grup wieku w latach 2017-2021 (w %)

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

W okresie od 2017 do 2021 roku w mieście można było zaobserwować:

- spadek odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym, a więc dzieci i młodzieży do 17 roku życia z 17,2% w pierwszym roku analizy do 17,0% w ostatnim;
- spadek odsetka osób w wieku produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat) – z 60,9% do 59,0%;
- wzrost odsetka osób w poprodukcyjnym okresie życia (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż) – z 21,9% do 24,0%.

Powyższe dane wskazują na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. W 2021 roku już prawie co czwarty mieszkaniec Olsztyna był w wieku emerytalnym, natomiast młodzież stanowiła mniej niż jedną piątą w strukturze społeczeństwa. Warto również zwrócić uwagę na sposób kształtowania się wskaźników obciążenia demograficznego.

Tabela 3. Wybrane wskaźniki obciążenia demograficznego dotyczące ludności Olsztyna w latach 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	64,3	67,3	69,7	67,8	69,4
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	127,7	129,9	132,8	138,7	140,7
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	36,0	38,1	39,7	39,4	40,6
odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	17,6	18,4	19,2	19,6	20,2

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

W 2021 roku na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w Olsztynie przypadało 140,7 osób w wieku poprodukcyjnym, co oznacza zwiększenie się tego wskaźnika w porównaniu do

2017 roku o 13 punktów. Wzrost, choć w mniejszym stopniu, nastąpił również w przypadku wskaźnika liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym – z 36,0 w 2017 roku do 40,6 w 2021 roku. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w analizowanym okresie zwiększył się o 2,6 punktu.

Wszystkie omówione wskaźniki w latach 2017-2021 wykazywały tendencję rosnącą. Ponadto kształtują się one na wyższych poziomach niż w województwie warmińsko-mazurskim gdzie, dla przykładu wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2021 roku wynosił 36,8, natomiast odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem wyniósł 18,1.

3.2. Lokalna gospodarka i rynek pracy

Istotne dla diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy jest scharakteryzowanie lokalnej gospodarki. Tworzona jest ona przez system składający się z powiązanych ze sobą podmiotów – firm, instytucji publicznych oraz gospodarstw domowych, które spełniają odmienne funkcje oraz dążą do osiągnięcia określonych celów. Jej specyfika i kondycja uwarunkowane są wieloma czynnikami, w tym m.in. społecznymi, geograficznymi, historycznymi, prawnymi oraz instytucjonalnymi, a jednocześnie w sposób bezpośredni lub pośredni przekładają się na jakość życia mieszkańców danego terytorium.

Na koniec 2021 roku w rejestrze REGON figurowało 24 858 podmiotów gospodarki narodowej z terenu Olsztyna, co oznacza, że ich liczba wzrosła w porównaniu do 2019 roku o 1 206, tj. o 5,1%. Nasycenie podmiotami gospodarczymi w gminie kształtuje się na wysokim poziomie. Na każde 10 000 ludności w 2021 roku przypadało tu 1 469 podmiotów, natomiast na każdy 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – 248,8 podmiotów. Wskaźniki te kształtowały się więc na wyższym poziomie niż w całym województwie, gdzie wynosiły odpowiednio 1 024 i 171,9 podmiotów. Również wyższe nasycenie dotyczy osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. W 2021 roku na 1 000 mieszkańców Miasta przypadało 96 takich osób, natomiast na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 16,32 osób prowadzących działalność gospodarczą. Wskaźniki te w województwie kształtowały się na poziomie 74 i 12,39.

Tabela 4. Wybrane wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Olsztynie w latach 2019-2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Podmioty wpisane do REGON na 10 000 ludności	1 375	1 421	1 469
Podmioty wpisane do REGON na 1 000 ludności	138	142	147
Podmioty na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	233,3	238,4	248,8
Osoby fiz. prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 ludności	91	93	96
Osoby fiz. prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	15,38	15,66	16,32

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

W strukturze podmiotów gospodarki narodowej w Olsztynie przeważają podmioty sektora prywatnego, stanowiące 97,2% wszystkich podmiotów, podczas gdy sektor publiczny to jedynie 2,8%. Dominują wśród nich osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (81,0% ogółu). Pod względem wielkości, w Mieście przeważają podmioty zatrudniające do 9 osób – w 2021 roku stanowiły one 96,5% ogółu, w dalszej kolejności są podmioty zatrudniające od 10 do 49 osób (2,7%) oraz od 50 do 249 osób (0,7%). W 2021 roku 32 podmioty zatrudniały od 250 pracowników wzwyż, w tym 4 podmioty – od 1 000 osób wzwyż.

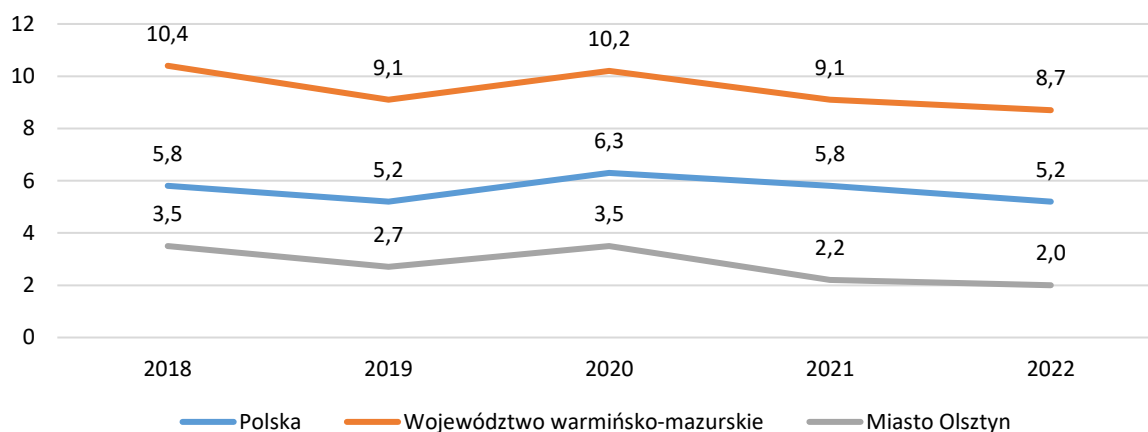
Tabela 5. Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości w Olsztynie w latach 2019-2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
0-9	22 746	23 361	23 976
10-49	702	686	683
50-249	171	172	167
250-999	28	28	28
1000 i więcej	5	5	4
Razem	23 652	24 252	24 858

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

Potencjał zatrudnieniowy podmiotów gospodarki narodowej w Olsztynie należy ocenić wysoko. W mieście ulokowane są bowiem instytucje samorządowe szczebla gminnego, powiatowego (Olsztyn i powiat olsztyński) oraz wojewódzkiego, a także jednostki administracji rządowej, szkoły podstawowe i średnie, uniwersytet i inne szkoły wyższe, szpitale i przychodnie, centra handlowe i duże powierzchniowo sklepy, a także szereg firm oraz organizacji pozarządowych. Podmioty te stanowią miejsca pracy tysięcy mieszkańców nie tylko Olsztyna, ale także ościennych gmin, a nawet innych powiatów. Specyfika miasta wojewódzkiego i jednocześnie największego ośrodka miejskiego w regionie sprzyja również niskim wartościom bezrobocia rejestrowanego.

Wykres 3. Stopa bezrobocia w Polsce, województwie warmińsko-mazurskim oraz Olsztynie w latach 2018-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

W grudniu 2022 roku stopa bezrobocia w Olsztynie ukształtowała się na poziomie 2,0%, podczas gdy w województwie warmińsko-mazurskim było to 8,7%, a w Polsce 5,2%. W latach 2018-2019 wykazywała tendencję spadkową z poziomu 3,5% do 2,7%, przy czym w 2020 roku wzrosła do 3,5%, co było spowodowane m.in. stanem epidemii Covid-19 i trudnościami gospodarczymi tego okresu. Stanowi to odzwierciedlenie tendencji krajowej, charakteryzującej się w ostatnich latach znacznym i systematycznym spadkiem bezrobocia rejestrowanego.

W 2022 roku wartości stopy bezrobocia zmniejszyły się zarówno w Olsztynie, jak i w województwie i kraju, przy czym w Mieście ukształtowały się na poziomie najniższym od co najmniej kilku lat, tj. 2,0%. Warto jednak pamiętać, że bezrobotni zarejestrowani w urzędzie pracy to jedynie część osób, które nie posiadają zatrudnienia, natomiast pozostałe nie rejestrują się m.in. ze względu na brak motywacji a nawet niechęć do podjęcia pracy lub innych oferowanych przez urząd form aktywizacji zawodowej, a także ze względu na pracę w *szarej strefie*.

3.3. Dominujące problemy w ujęciu pomocy społecznej

W latach 2020-2022 liczba rodzin i osób korzystających ze wsparcia zmniejszyła się. Było to spowodowane z jednej strony usamodzielnianiem się podopiecznych i ich odchodzeniem z systemu pomocy społecznej dzięki np. podjęciu zatrudnienia lub otrzymaniu świadczeń emerytalno-rentowych, a z drugiej strony – zmianą dochodów osób i rodzin, wpływającą na zmniejszenie wysokości świadczeń lub utratę praw do zasiłku z powodu przekroczenia kryterium dochodowego, ze względu np. na otrzymanie wynagrodzenia za pracę. Ważne jest tu również świadczenie wychowawcze Rodzina 500+, które spowodowało, iż część rodzin rezygnuje ze wsparcia MOPS, ze względu na poprawę ich sytuacji finansowej.

W 2022 roku świadczenie z pomocy społecznej w Olsztynie przyznano 3 091 osobom z 2 892 rodzin, w których funkcjonowało 4 373 osoby. W porównaniu do 2020 roku liczba osób, które otrzymały świadczenia spadła o 999 (o 24,5%), liczba rodzin zmniejszyła się o 850 (o 22,8%), natomiast liczba osób w rodzinach o 1 683 (o 27,8%).

Tabela 6. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Olsztynie w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Liczba osób, którym przyznano świadczenie	4 090	3 580	3 091
- świadczenia pieniężne	3 033	2 791	2 293
- świadczenia niepieniężne	1 424	1 183	1 096
Liczba rodzin	3 742	3 408	2 892
Liczba osób w rodzinach	6 056	5 421	4 373

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Świadczenia przyznawane z pomocy społecznej mogą mieć charakter pieniężny lub niepieniężny. Do pierwszej kategorii zalicza się zasiłki: stały, okresowy i celowy. Świadczenia o charakterze niepieniężnym to m.in. praca socjalna, interwencja kryzysowa, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, ośrodkach wsparcia i rodzinnych domach pomocy; specjalistyczne usługi opiekuńcze; mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej oraz pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia powinny być odpowiednie do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy i odpowiadać celom i możliwościom pomocy społecznej.

Struktura świadczeń przyznawanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Olsztynie wskazuje na przewagę liczby osób korzystających ze świadczeń pieniężnych, które w 2022 otrzymały 2 293 osoby, tj. 74,2% ogółu świadczeniobiorców. Świadczenia niepieniężne w tym czasie otrzymało 1 096 osób, tj. 35,5%.

Tabela 7. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Olsztynie w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Zasiłek stały	1 013	963	908
- dla osoby samotnie gospodarującej	935	890	846
- dla osoby w rodzinie	78	81	72
Zasiłek okresowy	1 638	1 512	1 209
- z tytułu bezrobocia	644	654	410
- z tytułu długotrwałej choroby	276	298	262
- z tytułu niepełnosprawności	310	294	269
Zasiłek celowy	2 674	2 441	2 017

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Spośród świadczeń pieniężnych najczęściej przyznawany był zasiłek celowy – w tym przypadku liczba świadczeniobiorców w 2022 roku wyniosła 2 017, co oznacza spadek w porównaniu do 2020 roku o 657 osób (o 24,6%). Na drugim miejscu były zasiłki okresowe, które w 2022 roku otrzymało 1 209 osób, czyli o 429 osób mniej niż w 2020 roku. Z tytułu bezrobocia zasiłki pobierało 410 osób, z powodu długotrwałej choroby 262 osoby, a z tytułu niepełnosprawności 269 osób. Na trzecim miejscu można wskazać zasiłki stałe, które w 2022 roku przyznano 908 osobom. Większość z nich to osoby samotnie gospodarujące, które w liczbie 846 stanowiły 93,2% osób otrzymujących zasiłek stały, natomiast pozostałe 72 osoby funkcjonowały w rodzinie. Liczba osób, które otrzymywały zasiłek stały w latach 2020-2022 zmniejszyła się o 105, tj. o 10,4%.

Tabela 8. Powody przyznawania pomocy społecznej w Olsztynie w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020		2021		2022	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	2 073	3 249	1 989	3 079	1 707	2 558
Sieroctwo	1	1	2	2	0	0
Bezdomność	211	213	182	186	154	157
Potrzeba ochrony macierzyństwa	540	1 856	499	1 770	345	1 242
- w tym potrzeba ochrony wielodzietności	24	143	30	163	33	180
Bezrobocie	1 324	2 505	1 206	2 276	917	1 628
Niepełnosprawność	1 797	2 560	1 535	2 275	1 539	2 058
Długotrwała lub ciężka choroba	2 632	3 726	2 223	3 298	2 235	2 973
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	446	1 402	387	1 267	247	845
- w tym rodziny niepełne	284	781	244	699	163	465
- w tym rodziny wielodzietne	38	223	33	190	26	156
Przemoc w rodzinie	17	40	17	38	7	25
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0
Alkoholizm	351	440	350	414	362	447
Narkomania	34	40	30	34	22	24
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	76	85	66	74	65	79
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy	1	1	1	1	11	18
Zdarzenie losowe	9	28	3	7	11	25
Sytuacja kryzysowa	4	12	3	4	1	4
Klęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0	0	0	0

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej, pomoc ta udzielana jest osobom i rodzinom w szczególności z następujących powodów: ubóstwo; sieroctwo; bezdomność; bezrobocie; długotrwała lub ciężka choroba; niepełnosprawność; przemoc w rodzinie; potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy w związku z tymi okolicznościami; trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; alkoholizm lub narkomania; zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa oraz klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Wśród głównych powodów udzielania pomocy społecznej przez MOPS w Olsztynie w 2022 roku należy wskazać następujące:

- długotrwała lub ciężka choroba – 2 235 rodzin (2 973 osoby w rodzinach);
- ubóstwo – 1 707 rodzin (2 558 osób);
- niepełnosprawność – 1 539 rodzin (2 058 osób);
- bezrobocie – 917 rodzin (1 628 osób);
- potrzeba ochrony macierzyństwa – 345 rodzin (1 242 osoby), w tym potrzeba ochrony wielodzietności – 33 rodziny (180 osób);
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – 247 rodzin (845 osób).

Pozostałe powody udzielania świadczeń pomocy społecznej w Olsztynie występowały rzadziej lub wcale. W 2022 roku 362 rodziny (447 osób) otrzymały wsparcie z powodu alkoholizmu, 154 rodziny (157 osób) z powodu bezdomności, 65 rodzin (79 osób) ze względu na trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, 7 rodzin (25 osób) z powodu przemocy w rodzinie, 22 rodziny (24 osoby) z powodu narkomanii, 11 rodzin (25 osób) ze względu na zdarzenie losowe, 11 rodzin (18 osób) z powodu trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy oraz 1 rodzina (4 osoby) z powodu sytuacji kryzysowej.

4. Zasoby Miasta Olsztyna w zakresie pomocy i wsparcia

4.1. Jednostki organizacyjne Miasta

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej to między innymi na samorządzie gminy i powiatu spoczywa obowiązek zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej wobec jej mieszkańców. Jednostką wykonującą te zadania w Mieście Olsztynie jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Olsztynie. W świetle art. 15 ww. ustawy, polegają one na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń,
- 2) pracy socjalnej,
- 3) prowadzeniu i rozwoju odpowiedniej infrastruktury socjalnej,
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Z uwagi na to, że Olsztyn jest miastem na prawach powiatu, na mocy art. 112 ust. 2 ustawy o pomocy społecznej MOPS w Olsztynie wykonuje również zadania powiatowego centrum pomocy rodzinie. Realizuje ponadto szereg zadań wynikających z innych ustaw, w tym w szczególności w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Realizowane są również działania środowiskowe oraz projekty i programy, które rozwijają ofertę usług dla osób wymagających wsparcia. Można tu wskazać m.in. następujące: Program Wspieraj Seniora - Solidarnościowy Korpus Wsparcia Seniorów, Program Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej, projekty w ramach Programu Integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030, takie jak „Animacja społeczno-kulturowa Romów w Romskiej Świetlicy Rodzinnej MOPS w Olsztynie” i „Zatrudnienie młodszego opiekuna na ½ etatu w Romskiej Świetlicy Rodzinnej MOPS w Olsztynie” oraz projekty w obszarze włączenia społecznego współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020, tj. „Przeciwdziałanie skutkom COVID-19 na terenie Miasta Olsztyna”, „Razem rozwiązujemy problemy”, „Żyjmy jak wszyscy”.

W strukturach MOPS w Olsztynie funkcjonuje 6 dziennych domów pomocy społecznej, które dysponują łącznie 305 miejscami. Są to domy dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych i z niepełnosprawnościami:

- Dzienny Dom Pomocy Społecznej z siedzibą przy ul. Orłowicza 27,
- Dzienny Dom Pomocy Społecznej Dla Osób Niepełnosprawnych z siedzibą przy ul. Emilii Plater 13,
- Dzienny Dom Pomocy Społecznej „Nasza Chata” z siedzibą przy ul. Mickiewicza 17/1,
- Dzienny Dom Pomocy Społecznej Dla Osób Chorych Na Cukrzycę z siedzibą przy al. Marsz. J. Piłsudskiego 61A,
- Dzienny Dom Pomocy Społecznej „Nasz Dom” z siedzibą przy ul. Świtezianki 4A,

➤ Ośrodek Wsparcia Dla Osób Niesłyszących „Gest” z siedzibą przy ul. Kętrzyńskiego 3/1. Struktura MOPS w Olsztynie obejmuje również dwa mieszkania chronione wspierane przy ul. Kasprowicza 5b/1 i 5b/5, dysponujące ośmioma miejscami. Zostały utworzone w ramach Programu Kompleksowego wsparcia dla Rodzin „Za Życiem”. MOPS dysponował w tym czasie również trzema lokalami z przeznaczeniem na prowadzenie mieszkań rówieśniczych, z których w 2022 roku skorzystało 12 osób.

Realizując zadania powiatu w obszarze pieczy zastępczej MOPS w Olsztynie organizuje zastępczą pieczę rodzinną i instytucjonalną. W 2022 roku w Olsztynie dzieci objęte pieczą zastępczą przebywały w 172 rodzinach zastępczych, a MOPS zatrudniał 11 Koordynatorów Rodzinnej Pieczy Zastępczej. Dzieci pozbawione całkowitej lub częściowej opieki umieszczone były w 10 placówkach opiekuńczo-wychowawczych, które dysponowały łącznie 100 miejscami:

- 1) Centrum Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych (33 miejsca):
 - Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza Nr 2, ul. Kościuszki 32/6
 - Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza Nr 3, ul. Żiżki 8/1,
 - Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza Nr 4, ul. Warmińska 18/3,
 - Placówka Opiekuńczo Wychowawcza Nr 5, ul. Mickiewicza 16/8,
- 2) Olsztyńskie Centrum Pomocy Dziecku (28 miejsc):
 - Pogotowie Opiekuńcze, ul. Pstrowskiego 5A,
 - Dom dla Dzieci „W Parku” ul. Pstrowskiego 5A,
- 3) Ośrodek Wsparcia i Opieki nad Dzieckiem i Rodziną oraz Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Nagórkowa Dolina”, ul. Wańkowicza 3 (25 miejsc),
- 4) Rodzinny Dom Dziecka Nr 2, Dywity, ul. Olsztyńska 20 A (8 miejsc),
- 5) Rodzinny Dom Dziecka Nr 3, ul. M. Skłodowskiej-Curie 9/5 (6 miejsc).

W strukturze MOPS w Olsztynie funkcjonują dwa Ośrodki wsparcia na rzecz dzieci i młodzieży w wieku 6-16 lat, tj.:

- Ośrodek Wsparcia dla Dzieci i Młodzieży z siedzibą przy ul. Wiecherta 23a,
- Ośrodek Wsparcia dla Dzieci i Młodzieży z siedzibą przy ul. Rzepakowej 12.

W ramach placówek podejmowane są działania ukierunkowane na wsparcie dziecka i rodziny poprzez m.in. imprezy sportowe, rekreacyjne i kulturalno-edukacyjne, pomoc w organizowaniu wolnego czasu, pomoc w nauce, pracę indywidualną i grupową z dziećmi, programy terapeutyczne i profilaktyczne, konsultacje dla rodziców, pomoc pedagogiczną, a także rozwój zainteresowań i zdolności oraz dożywianie w formie zajęć kulinarnych. W wymienionych placówkach przewidziano łącznie 70 miejsc, z których w 2022 roku skorzystało 146 osób.

Struktura MOPS w Olsztynie obejmuje również Rodzinną Świetlicę Romską przy ul. Warszawskiej 16/1 oraz Ośrodek Wsparcia dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej z siedzibą przy ul. Świtezianki 4. Romska Świetlica Rodzinna jest miejscem przeznaczonym dla

dzieci, młodzieży i osób dorosłych pochodzenia romskiego z całego Olsztyna. Działa od 2004 roku, a głównym jej celem jest dążenie do pełnego uczestnictwa Romów w życiu Olsztyna oraz wyrównywanie poziomu rozwojowo-edukacyjnego romskich dzieci. Do świetlicy mogą również uczęszczać dzieci pochodzenia polskiego wymagające wsparcia i wszechstronnej pomocy. W 2022 roku z różnych działań organizowanych w ramach świetlicy skorzystały 63 osoby pochodzenia romskiego.

Ośrodek Wsparcia dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej realizuje usługi w zakresie rehabilitacji leczniczej, społecznej, pomoc specjalistyczną (logopedyczną, psychologiczną, pedagogiczną, konsultacje lekarskie), rozwój potrzeb poznawczych i estetycznych, kształtowanie umiejętności spędzania wolnego czasu, a także konsultacje dla rodziców. Dysponuje 30 miejscami, z których w 2022 roku skorzystały 43 osoby.

MOPS w Olsztynie, w ramach swojej działalności, prowadzi także działania na rzecz matek i dzieci przebywających w Ośrodku Wsparcia dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży przy ul. Jagiełły 5/11 z filią przy ul. Kościuszki 14/6. Ośrodek realizuje zadania na rzecz rodzin, w których głównymi problemami są: konieczność ochrony macierzyństwa i wielodzietności; bezdomność; ubóstwo; ochrona przed sprawcami przemocy domowej; niepełnosprawność lub długotrwała choroba matek i dzieci; bezradność w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. W 2022 roku Ośrodek zapewnił schronienie i opiekę 45 osobom, w tym 18 matkom i 27 dzieciom.

W obszarze wsparcia osób z niepełnosprawnościami gmina prowadzi dwa środowiskowe domy samopomocy, tj. Środowiskowy Dom Samopomocy „Dworek” przy ul. Jacka Kuronia 16 z filią przy ul. Królowej Jadwigi 4 oraz Środowiskowy Dom Samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi „Wyspa” przy ul. Jacka Kuronia 14. Infrastrukturę dwóch gminnych ŚDS uzupełnia 7 środowiskowych domów prowadzonych na zlecenie gminy przez organizacje pozarządowe. Zadaniem ŚDS jest świadczenie usług w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Z usług świadczonych przez placówki zapewniające 662 miejsca, w 2022 roku skorzystało 778 osób.

Ważną częścią polityki społecznej realizowanej w Olsztynie są programy senioralne adresowane do osób starszych. W 2022 roku Miasto Olsztyn włączyło się w resortowy Program wieloletni *Senior+*, w ramach którego funkcjonowały dwa dzienne domy *Senior+* przy ul. Hozjusza i przy ul. Siewnej. W 2022 roku na terenie Miasta funkcjonował także dzienny klub *Senior+* przy ul. Żołnierskiej 45a, który został utworzony w 2019 roku, a od roku 2020 zapewnił zajęcia dla 30 nieaktywnych seniorów w wieku od 60 wwyż. Ze wsparcia w ramach placówek *Senior+* w 2022 roku łącznie skorzystały 133 osoby, w 2021 roku było to 137 osób, a w 2020 roku 127 osób.

W obszarze pomocy i wsparcia w Olsztynie funkcjonuje również Schronisko dla Bezdomnych im. Sabiny Kuszniaków oraz Noclegownia, które zlokalizowane są przy ul. Towarowej 18. W 2022 roku w Schronisku wsparcie otrzymało 41 osób, a w Noclegowni 299 osób. Na rzecz

osób przebywających w Schronisku realizowane są usługi w zakresie m.in. zapewnienia schronienia i warunków do przygotowania posiłków, zabezpieczenia w środki czystości i higieny osobistej oraz odzieży i obuwia, umożliwienia skorzystania z kąpeli, prania, wymiany odzieży, pracy socjalnej, realizacji edukacyjno-wspierających dotyczących przeciwdziałania alkoholizmowi oraz Indywidualnego Wychodzenia z Bezdomności, a także aktywizacji ukierunkowanej na wzmacnianie aktywności społecznej oraz uzyskanie samodzielności życiowej. Noclegownia natomiast zapewnia usługi w zakresie tymczasowego schronienia w postaci miejsca do spania, umożliwiania spożycia posiłku i zapewnienie gorącego napoju, a także skorzystania z kąpeli oraz wymiany odzieży.

Zadania własne Miasta Olsztyna z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, reintegracji społecznej i zawodowej oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizuje Miejski Zespół Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Olsztynie. W jego strukturze od 2015 roku funkcjonuje Centrum Rozwiązywania Problemów Dzieci i Młodzieży, w ramach którego realizowane są programy adresowane do osób przejawiających zachowania problemowe, współpraca ze szkołami w rozwiązywaniu problemów zachowań ryzykownych, psychoedukacja dzieci, młodzieży oraz dorosłych, socjoterapia dla dzieci i młodzieży, a także pomoc rodzinom oraz poszczególnym ich członkom w kontakcie indywidualnym oraz grupowym. Funkcjonuje tu ponadto Punkt Pomocy „Promyk” oraz Punkt MOC. Punkt Pomocy „Promyk” zapewnia pomoc psychologiczno-terapeutyczną dla dzieci i młodzieży doświadczających przemocy fizycznej, emocjonalnej, seksualnej; indywidualne lub grupowe spotkania psychoedukacyjne skierowane do dzieci krzywdzonych w celu podniesienia ich umiejętności psychospołecznych oraz do rodziców w celu podnoszenia ich kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, a także podejmowanie i monitorowanie działań interwencyjnych w sytuacji zagrożenia dziecka, w celu ochrony go przed krzywdzeniem. Punkt MOC natomiast prowadzi zajęcia socjoterapeutyczne, treningi kształtowania umiejętności psychospołecznych dla dzieci i młodzieży, konsultacje indywidualne; akcje profilaktyczne, rajdy, festyny, zabawy i koncerty dla całych rodzin; warsztaty wyjazdowe dla dzieci i młodzieży oraz zajęcia dla rodziców kształtujące umiejętności wychowawcze „Szkoła dla rodziców”.

MZPITU prowadzi ponadto Izbę Wytrzeźwień – Ambulatorium dla Nietrzeźwych, której głównym zadaniem jest sprawowanie opieki nad osobami w stanie nietrzeźwości, udzielanie osobom w stanie nietrzeźwości świadczeń higieniczno-sanitarnych oraz pierwszej pomocy w nagłych wypadkach.

W obszarze problemów uzależnień i przemocy w rodzinie funkcjonuje ponadto Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, do zadań której należy w szczególności podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego, opiniowanie wniosków w sprawie wydania zezwolenia na sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych, zgodnie z podjętymi uchwałami Rady Miasta Olsztyna, dokonywanie kontroli przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych na terenie Miasta Olsztyna na podstawie upoważnienia każdorazowo wydawanego przez Prezydenta Olsztyna, prowadzenie działalności

informacyjnej, szkoleniowej oraz edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych oraz podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Funkcjonuje tu również Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Olsztynie. Podstawowym zadaniem Zespołu jest realizacja działań określonych w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie, a także integrowanie i koordynowanie działań podmiotów działających na rzecz ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zadania te są wykonywane w szczególności przez inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie, diagnozę problemu przemocy w rodzinie, inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie, podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie, a także rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym.

4.2. Zdolność podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych

Istotnym uzupełnieniem działań realizowanych przez jednostki organizacyjne samorządu w obszarze pomocy i wsparcia, są podmioty ekonomii społecznej, w szczególności organizacje pozarządowe funkcjonujące na terenie Miasta Olsztyna. W świetle danych Głównego Urzędu Statystycznego w końcu 2021 roku w Olsztynie zarejestrowanych było 287 fundacji oraz 803 stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne i w porównaniu do 2020 roku ich łączna liczba wrosła o 20 podmiotów. Są aktywne w przestrzeni publicznej, dostarczając wsparcie dla różnych grup społecznych, m.in. osób z niepełnosprawnościami, przewlekle chorujących, starszych, rodzin, dzieci i młodzieży. Realizują ponadto działania w obszarach szeroko rozumianej polityki społecznej, takich jak edukacja, rynek pracy, przedsiębiorczość, zdrowie, kultura, podtrzymywanie świadomości narodowej, bezpieczeństwo, sport i rekreacja. Są też ważnym uczestnikiem dialogu obywatelskiego, biorącym udział w zarządzaniu sprawami lokalnej wspólnoty. Poniżej wskazano przykłady organizacji pozarządowych i prowadzonej przez nie działalności w postaci jednostek infrastrukturalnych w obszarze usług społecznych, działających w sposób ciągły, na których prowadzenie organizacje otrzymały lub otrzymują w większości wsparcie ze źródeł publicznych. Nie sposób jednak wykazać wszystkich organizacji, które realizują usługi społeczne oraz inicjatywy, projekty i inne działania służące wsparciu mieszkańców i rozwiązywaniu problemów społecznych w Mieście.

Wśród podmiotów o wysokiej zdolności do realizacji usług społecznych można wskazać m.in.:

- Polski Związek Niewidomych Okręg Warmińsko-Mazurski – prowadzi Ośrodek Mieszkalno-Rehabilitacyjny przy ul. Paukszty 57, w przestrzeni którego działają m.in.: Dom Pomocy Społecznej dla osób niepełnosprawnych fizycznie – niewidomych i słabowidzących oraz osób przewlekle somatycznie chorych, Środowiskowy Dom Samopomocy „Tezeusz” dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych, Środowiskowy Dom Samopomocy „Dedal” dla osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych, Środowiskowy Dom Samopomocy „Ariadna” – typ mieszany, jak również Zakład

Aktywności Zawodowej, który poprzez organizację dla osób z niepełnosprawnościami pracy w swoich pracowniach działa na rzecz rehabilitacji społeczno-zawodowej.

- Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną Koło w Olsztynie – jest organizacją prowadzącą szereg placówek realizujących zadania z zakresu rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami m.in.: Dom Pomocy Społecznej „Zielone Wzgórze” dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie; Środowiskowy Dom Samopomocy „FAMILIA” dla osób przewlekle psychicznie chorych, upośledzonych umysłowo oraz osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych; Dzienny Dom Pobytu „Senior+ Mentor” zapewniający osobom starszym działalność kulturalno-rekreacyjną oraz terapię zajęciową; Warsztaty Terapii Zajęciowej „Zielone Wzgórze”, a także Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy dla dzieci i młodzieży w wieku od 3 do 25 lat, z niepełnosprawnością intelektualną z towarzyszącymi niepełnosprawnościami.
- Caritas Archidiecezji Warmińskiej – prowadzi szeroko zakrojoną działalność charytatywną i humanitarną, której ważne ogniwo stanowią jednostki takie jak: Ośrodek Interwencji Kryzysowej dla Kobiet i Ich Dzieci Ofiar Przemocy w Rodzinie, Jadłodajnia – Stołówka dla osób bezdomnych i ubogich w Archidiecezjalnym Centrum Charytatywnym im. Jana Pawła II w Olsztynie; Hospicjum Domowe – Stacja Opieki Caritas świadcząca pomoc w opiece nad pacjentami w końcowym okresie życia w ich własnym domu.
- Olsztyńskie Stowarzyszenie Hospicyjne „Paliu” – jest podmiotem leczniczym prowadzącym Centrum Opieki Paliatywnej im. Jana Pawła II w Olsztynie, w którego skład wchodzi: Hospicjum Stacjonarne, Hospicjum Domowe oraz Poradnia Medycyny Paliatywnej.
- Fundacja Laurentius – prowadzi Dom Pomocy Społecznej „Laurentius”, będący placówką dla osób w podeszłym wieku, a także Dzienny Dom Pobytu „Senior+ Laurentius” dla niepracujących osób starszych w wieku 60+.
- Stowarzyszenie Liderów Współdziałania Pomocy Społecznej i Medycznej na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Starszych „Pomost” – prowadzi Środowiskowy Dom Samopomocy „POMOST I” oraz Środowiskowy Dom Samopomocy „POMOST II” dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych.
- Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom i Rodzinie „ARKA” im. Ks. Juliana Żołnierkiewicza – organizuje opiekę oraz zajęcia edukacyjno-wychowawcze i profilaktyczne dla dzieci w ramach Świetlicy Środowiskowej Dom Dziennego Pobytu „ARKA”.
- Stowarzyszenie Wyjątkowe Serce – jest to organizacja zajmująca się wsparciem osób z niepełnosprawnościami; współtworzy, wraz ze Stowarzyszeniem Pomocy Osobom Autystycznym i Osobom o Podobnych Zaburzeniach w Rozwoju w Olsztynie oraz - Mazurskim Stowarzyszeniem Pomocy Dzieciom z Niepełnosprawnością Ruchową w Olsztynie, placówkę publiczną ukierunkowaną na kompleksową terapię dzieci autystycznych i z niepełnosprawnościami sprzężonymi od lat przedszkolnych aż do nauki

zawodu, czyli Zespół Placówek Edukacyjnych w Olsztynie. Ponadto od 2004 roku prowadzi Warsztat Terapii Zajęciowej przy ul. Bałtyckiej.

- Olsztyńskie Stowarzyszenie Pomocy Telefonicznej, prowadzące Olsztyński Telefon Zaufania „Anonimowy Przyjaciel”, zapewniający wsparcie osób w trudnej sytuacji życiowej związanej z chorobą, kryzysem rodzinnym czy brakiem środków do życia przez 7 dni w tygodniu 24 godziny na dobę³.

Olsztyn jest również siedzibą organizacji regionalnych lub subregionalnych, takich jak Bank Żywności, Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa, Stowarzyszenie ESWIP – Biuro Olsztyńskie oraz Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej WAMA-COOP, które prowadzi Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Olsztynie.

Powyższe przykłady aktywnie działających podmiotów ekonomii społecznej w Olsztynie pozwalają wysoko ocenić zdolność olsztyńskich podmiotów do realizacji usług społecznych na rzecz mieszkańców Miasta, co może mieć istotny wpływ na realizację zadań zaplanowanych w Strategii.

³ Więcej informacji na temat infrastruktury społecznej tworzonej przez organizacje pozarządowe w Olsztynie można znaleźć w Raporcie „Diagnoza kondycji, potrzeb i oczekiwań organizacji pozarządowych Miasta Olsztyna” <https://ngo.olsztyn.eu/index.php/1698-diagnoza-potrzeb-kondycji-i-oczekiwan-organizacji-pozarządowych-z-olsztyna>

5. Diagnoza wyzwań lokalnej polityki społecznej

Lokalna polityka społeczna zmierza do kształtowania warunków i jakości życia mieszkańców w taki sposób, aby wszyscy członkowie wspólnoty mogli korzystać z dóbr i usług umożliwiających im zaspokojenie potrzeb, wypełnianie różnych ról społecznych oraz rozwój osobisty. Przeszkodą w realizacji tego celu mogą być determinanty wykluczenia społecznego. Szczególnie chodzi o deficyty oraz bariery indywidualne i społeczne dotykające osoby i grupy, które:

- ✓ nie zostały wyposażone w kapitał życiowy umożliwiający im normalną pozycję społeczną, zdobycie odpowiedniego poziomu kwalifikacji, wejście na rynek pracy lub założenie rodziny;
- ✓ nie posiadają dostępu do odpowiednich instytucji pozwalających na wyposażenie w kapitał życiowy, jego rozwój i pomnażanie;
- ✓ posiadają cechy utrudniające im korzystanie z powszechnych zasobów społecznych (np. ze względu na zaistnienie niepełnosprawności, długotrwałej choroby, uzależnienia);
- ✓ są przedmiotem niszczącego działania innych osób lub podmiotów (polegającego na stosowaniu przemocy, szantażu, dyskryminacji itp.);
- ✓ żyją w niekorzystnych warunkach ekonomicznych (ubóstwo materialne)⁴.

W dalszej części niniejszego rozdziału analizie zostaną poddane główne wyzwania lokalnej polityki społecznej. Analiza będzie miała zarówno charakter ilościowy, jak i jakościowy, ponieważ nie tylko skala danego zjawiska ma znaczenie, ale też jego intensywność i negatywne skutki społeczne.

W ramach analizy każdego z obszarów przeprowadzono i zaprezentowano analizę SWOT, wskazując na mocne i słabe strony obszaru oraz szanse i zagrożenia. Słabe i mocne strony pozwalają zdefiniować zasoby i potencjał oraz słabości i bariery gminy w danym obszarze, natomiast szanse i zagrożenia to odpowiednio inspiracji i możliwości oraz niepożądany kierunek rozwoju warunków zewnętrznych.

5.1. Rodzina i dziecko

Rodzina stanowi podstawową i naturalną grupą społeczną, na której opiera się funkcjonowanie całego społeczeństwa. To w niej rodzą się i wychowują dzieci, a także są zaspokajane różnorodne potrzeby jej członków – zarówno te podstawowe (np. wyżywienie, ubranie, schronienie), jak i wyższego rzędu (akceptacja, miłość, szacunek, rozwój zainteresowań i zdolności). Rodzina wypełnia szereg funkcji, w tym w szczególności materialno-ekonomiczną, opiekuńczą, wychowawczą i emocjonalno-ekspresyjną. Na ich wypełnianie przez rodzinę mogą wpływać problemy, z którymi boryka się ona na co dzień, a które mogą stanowić przyczynę wykluczenia społecznego. Deprywacja ważnych potrzeb oraz

⁴ Są to wyznaczniki wykluczenia społecznego zaproponowane w przyjętej w 2004 roku przez Radę Ministrów *Narodowej Strategii Integracji Społecznej dla Polski* (s. 22-23). Definicja ta, pomimo upływu czasu, wydaje się nadal aktualna.

deficyty uczestnictwa w różnych sferach życia społecznego kumulują się, co z czasem skutkuje niemożnością samodzielnego, efektywnego funkcjonowania danej rodziny oraz poszczególnych jej członków. Konsekwencje dysfunkcji systemu rodzinnego takie jak zaburzenia emocjonalne, schorzenia zdrowotne, niepełnosprawność, trudności w przystosowaniu się do środowiska oraz w kontaktach z innymi ludźmi, są szczególnie dotkliwe dla dzieci i młodzieży, która ma utrudniony start w dorosłe życie. Z tego względu wsparcie rodziny to jeden z najistotniejszych obszarów polityki społecznej państwa.

Wśród rodzin objętych pomocą społeczną w Olsztynie w 2022 roku, rodziny z dziećmi stanowiły 14,8%. W 504 takich rodzinach funkcjonowało 1 806 osób. Największy odsetek stanowiły rodziny z jednym dzieckiem (38,5%), a w dalszej kolejności z dwojgiem (33,1%) oraz trojgiem dzieci (17,7%). W porównaniu do 2020 roku liczba rodzin z dziećmi obejmowanych wsparciem zmniejszyła się o 296, tj. o 37,0%, natomiast w odniesieniu do 2021 roku spadła o 209, tj. o 29,3%. W 2022 roku wsparciem obejmowano 305 rodzin niepełnych, w których żyło 915 osób. Najwięcej wśród nich było rodzin z jednym dzieckiem, które w liczbie 148 stanowiły 48,5% rodzin niepełnych. W porównaniu do 2020 roku liczba rodzin niepełnych objętych wsparciem spadła o 151, tj. o 33,1%, a w odniesieniu do 2021 roku – o 112, tj. o 26,9%.

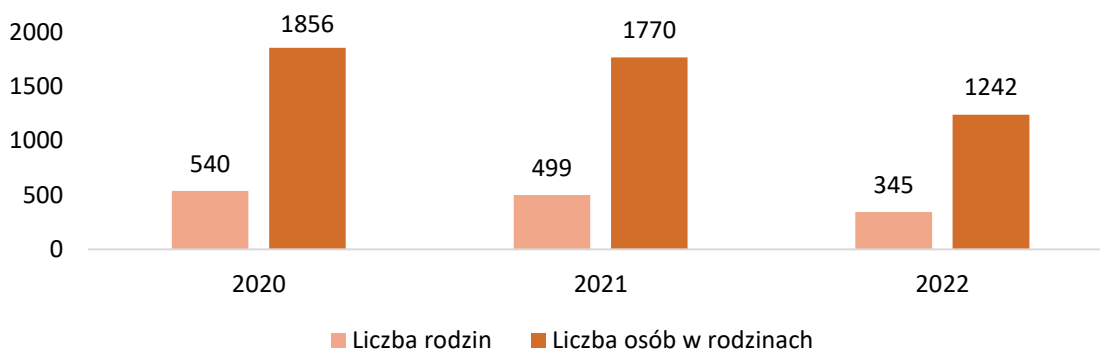
Tabela 9. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Rodziny ogółem	4 061	3 681	3 404
Rodziny z dziećmi:	800	713	504
- 1 dziecko	359	297	194
- 2 dzieci	281	242	167
- 3 dzieci	94	107	89
- 4 dzieci	41	40	33
- 5 dzieci	18	19	15
- 6 i więcej dzieci	7	8	6
Rodziny niepełne:	456	417	305
- 1 dziecko	240	203	148
- 2 dzieci	147	131	94
- 3 dzieci	47	58	43
- 4 dzieci i więcej	22	25	20

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Jednym z głównych powodów obejmowania rodzin z dziećmi wsparciem w Olsztynie w 2022 roku była potrzeba ochrony macierzyństwa. Z tego tytułu pomocy udzielono 345 rodzinom, w których funkcjonowały 1 242 osoby. W tej liczbie z uwagi na wielodzietność wsparto 33 rodziny z 180 osobami. W porównaniu do 2020 roku liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa spadła o 195, tj. o 36,1%, natomiast liczba osób w tych rodzinach zmniejszyła się o 614, tj. o 33,1%.

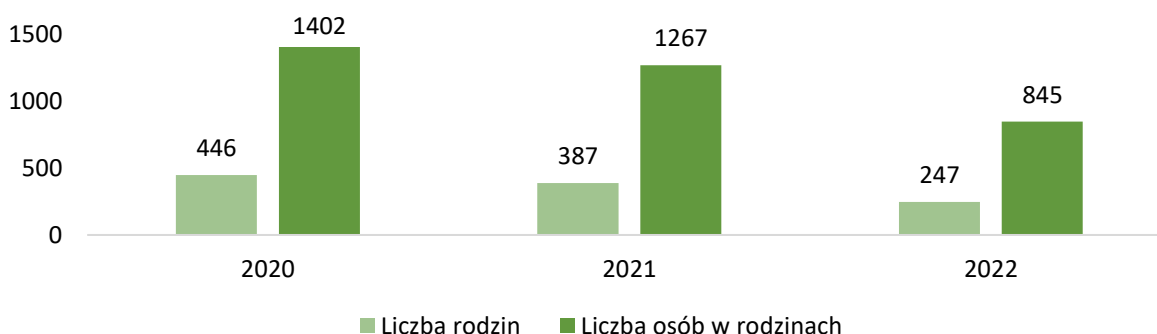
Wykres 4. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa w latach 2020-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Drugim powodem obejmowania rodzin z dziećmi pomocą społeczną jest bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, która w 2022 roku stanowiła powód przyznania pomocy 247 rodzinom, w tym 163 niepełnym i 26 wielodzietnym. W porównaniu do 2020 roku liczba wspartych z tego tytułu rodzin zmniejszyła się o 199, czyli o prawie połowę (44,6%), natomiast liczba osób w tych rodzinach zmniejszyła się o 557, tj. o 39,7%.

Wykres 5. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności opiekuńczo-wychowawczej w latach 2020-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Istotną rolę w zakresie wsparcia rodzin odgrywa asystent rodziny, który realizując swoje zadania odpowiedzialny jest m.in. za bezpośrednią pracę z rodzicami oraz dziećmi, a także działania realizowane na rzecz dziecka i rodziny. Do jego głównych zadań należy w szczególności opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym; udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego; udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów społecznych, psychologicznych i wychowawczych; wspieranie aktywności społecznej rodzin, motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych; a także podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin.

MOPS w Olsztynie w 2022 roku zatrudniał dziewięciu asystentów rodziny, których wsparciem objętych było 116 rodzin z 239 dziećmi. Były to w szczególności rodziny, które wykazywały trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Niejednokrotnie współistniało w nich wiele innych komplikacji, które zaburzały ich prawidłowe funkcjonowanie i nie sprzyjały prawidłowemu rozwojowi dzieci. Należały do nich w szczególności niezaradność, brak zatrudnienia, zła sytuacja materialna i finansowa, wyuczona bezradność uniemożliwiająca prawidłowe funkcjonowanie, uzależnienia, przemoc, przewlekłe choroby, samotne macierzyństwo oraz niepełnosprawność. W 43 przypadkach postanowienie dotyczące współpracy rodziny z asystentem wydał Sąd. Asystenci sporządzili 87 indywidualnych planów pracy z każdą rodziną, a także dokonali wspólnie z pracownikiem socjalnym, a czasami z pedagogiem szkolnym czy kuratorem, 203 okresowe lub końcowe oceny sytuacji rodziny.

Od 1 stycznia 2017 roku, z dniem wejścia w życie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, obszar działań asystenta rodziny poszerzył się poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”. W 2022 roku asystenci objęli wsparciem 8 rodzin, wspierając kobiety w ciąży lub rodziny dzieci z niepełnosprawnościami.

W sytuacji gdy rodziny, pomimo otrzymanego wsparcia, nie są w stanie realizować funkcji opiekuńczo-wychowawczej, dzieci mogą zostać umieszczone w pieczy zastępczej. W 2022 roku w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 141 dzieci, 12 powróciło do rodziców biologicznych, 2 zostało przysposobionych, 3 zostało umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej, natomiast 4 usamodzielniało się i założyło własne gospodarstwo domowe. Rodziną pieczą zastępczą w Olsztynie w ciągu całego 2022 roku objętych było łącznie 242 dzieci, które przebywały w 172 rodzinach zastępczych.

Tabela 10. Rodzinna piecza zastępcza w Olsztynie latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Liczba rodzin zastępczych ogółem	183	172	172
Dzieci w rodzinach zastępczych ogółem	239	233	242
Liczba spokrewnionych rodzin zastępczych	128	117	113
Dzieci w rodzinach spokrewnionych	158	146	143
Liczba niezawodowych rodzin zastępczych	48	48	51
Dzieci w rodzinach niezawodowych	59	55	64
Liczba zawodowych rodzin zastępczych	7	7	7
Dzieci w rodzinach zawodowych	18	32	27
Liczba rodzinnych domów dziecka	0	0	1
Dzieci w rodzinnych domach dziecka	0	0	8

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Liczba rodzin zastępczych w latach 2020-2022 zmniejszyła się o 11, natomiast od 2021 roku utrzymuje się na poziomie 172. Są to głównie spokrewnione rodziny zastępcze, które stanowią 65,7% wszystkich rodzin zastępczych, a w dalszej kolejności należy wskazać rodziny niezawodowe (29,7%). W mieście funkcjonuje jedynie 7 rodzin zawodowych oraz od 2022 roku jeden rodzinny dom dziecka.

Zadania w zakresie rodzinnej pieczy zastępczej w 2022 roku realizowało 11 Koordynatorów Rodzinnej Pieczy Zastępczej poprzez m.in.:

- nadzór nad rodzinami zastępczymi pod względem prawidłowego pełnienia funkcji rodziny zastępczej (1 570 wizyt w środowisku),
- sporządzenie 107 planów pomocy dzieciom,
- dokonanie 345 ocen sytuacji dziecka,
- dokonanie 64 ocen sytuacji rodziny,
- sporządzono 40 diagnoz psychofizycznych dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych.

W 2022 roku procesem usamodzielnienia objęto 80 wychowanków pieczy zastępczej, spośród których wszyscy otrzymali świadczenia pieniężne; 21 osób otrzymało pomoc na zagospodarowanie w formie pieniężnej, a 2 osoby pomoc mieszkaniową.

Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży; • doświadczona i wykwalifikowana kadra pracująca w obszarze wsparcia rodziny i pieczy zastępczej; • baza oświatowa, sportowa, rekreacyjna i kulturalna dostępna dla rodzin; • zróżnicowana oferta zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży; • realizacja Programu Karty Dużej Rodziny; • współpraca samorządu i organizacji pozarządowych pracujących na rzecz dzieci, młodzieży i rodziny; • realizacja projektów i programów na rzecz wsparcia rodzin, dzieci i młodzieży 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczająca liczba placówek, w szczególności specjalistycznych; • niewystarczająca liczba miejsc w placówkach publicznych dla dzieci do lat 3; • niewystarczająca liczba kandydatów na rodziny zastępcze (zawodowe i niezawodowe) i rodzinne domy dziecka; • niewystarczająca ilość lokali mieszkalnych w komunalnych zasobach gminy, w tym z przeznaczeniem dla rodzin zastępczych; • niskie wynagrodzenia osób sprawujących pieczę zastępczą; • ograniczone możliwości finansowe Miasta w zakresie wsparcia zajęć pozalekcyjnych dla dzieci; • zbyt duża liczba rodzin przypadających na jednego asystenta rodziny/koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej; • brak koordynacji działań pomiędzy instytucjami i organizacjami pozarządowymi; • niewystarczające wsparcie systemowe dla samotnych matek oraz samotnych ojców.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • socjalne wsparcie rodzin (programy rządowe); • programy profilaktyczne i wspierające kompleksowo rodzinę; • pozyskiwanie środków zewnętrznych na realizację projektów na rzecz dziecka i rodziny, w tym środków z Unii Europejskiej oraz krajowych; • powszechność zlecania zadań publicznych organizacjom pozarządowym; • wzmocnienie koordynacji działań między instytucjami wspierającymi rodzinę; • wykorzystanie środków zewnętrznych na rozwój klubów zainteresowań, infrastruktury sportowej, edukacyjnej, kulturalnej i pozalekcyjne formy spędzania wolnego czasu. 	<ul style="list-style-type: none"> • migracje, w szczególności emigracja mieszkańców, w tym ludzi młodych; • niestabilność prawna; • niewystarczająca współpraca rodziców z placówkami; • przemoc w rodzinach i uzależnienia; • niewystarczająca infrastruktura pieczy zastępczej; • rezygnacja rodzin zastępczych; • starzenie się społeczeństwa i niski wskaźnik przyrostu naturalnego; • niekorzystne dla samorządów przepisy prawne zwiększające zobowiązania finansowe gminy wobec mieszkańców (wyłącznie w ramach własnego budżetu); • skomplikowane procedury aplikowania o środki zewnętrzne, ograniczony dostęp do środków unijnych przez wydłużający się czas opracowywania dokumentów, ogłaszania konkursów.

5.2. Niepełnosprawność i zdrowie psychiczne

Niepełnosprawność według WHO definiowana jest jako „ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania czynności w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka, wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu”⁵. W polskim ustawodawstwie, została zdefiniowana jako trwała lub okresowa niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodująca niezdolność do pracy⁶. Może wiązać się z obniżoną sprawnością ruchową, sensoryczną (zmysłową), intelektualną, psychofizyczną, komunikowania się oraz funkcjonowania w społeczeństwie. Wśród przyczyn niepełnosprawności można wymienić m.in. przewlekłe choroby, wady wrodzone, przebyte urazy i wypadki, a także obniżanie się sprawności fizycznej i umysłowej wraz ze starzeniem się organizmu. Może zatem wystąpić w różnym okresie życia oraz mieć różny stopień.

W 2022 roku Zespół do spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Olsztynie wydał 4 395 orzeczeń o niepełnosprawności, czyli o 234 (o 5,6%) więcej niż w 2020 roku. Osobom legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności przyznano w tym czasie 767 kart parkingowych oraz 1 557 legitymacji dokumentujących niepełnosprawność lub stopień

⁵ Cyt. za <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/niepelnosprawnosc;3947453.html>

⁶ Art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

niepełnosprawności. W przypadku kart parkingowych miał miejsce spadek ich liczby w odniesieniu do 2020 roku – o 374, natomiast w przypadku liczby legitymacji odnotowano wzrost o 200.

Tabela 11. Orzeczenia o niepełnosprawności w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
liczba wydanych orzeczeń o niepełnosprawności	4 161	3 887	4 395
liczba kart parkingowych wydanych osobom z orzeczeniem o niepełnosprawności	1 141	728	767
liczba legitymacji dokumentujących niepełnosprawność lub stopień niepełnosprawności	1 357	1 199	1 557

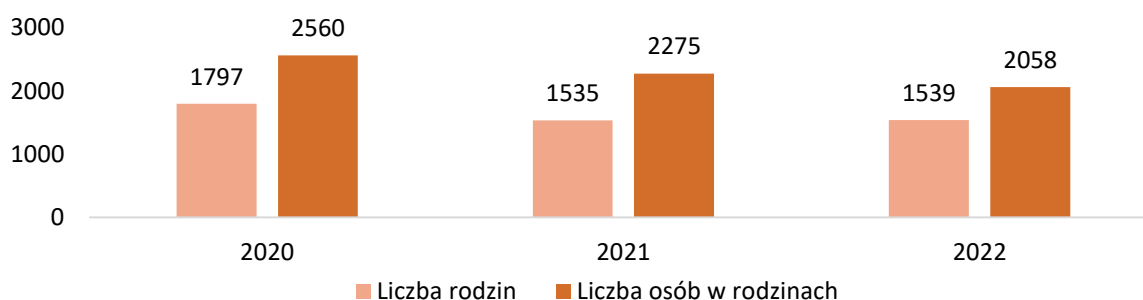
ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH UM OLSZTYNA.

Osoby z niepełnosprawnościami są uczestnikami działań organizowanych w ramach różnego rodzaju instytucji i placówek funkcjonujących na terenie Miasta oraz realizowanych programów. W 2022 roku:

- 139 osób uczestniczyło w Warsztatach Terapii Zajęciowej;
- 43 osoby skorzystały ze wsparcia w ramach Ośrodka Wsparcia dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej;
- 173 osoby skorzystały z poradnictwa prawnego, psychologicznego i pedagogicznego świadczonego przez Zespół Specjalistów przy MOPS w Olsztynie;
- 415 osób otrzymało wsparcie w ramach dziennych domów pomocy;
- 134 osoby objęto wsparciem w ramach programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej – edycja 2022”;
- 25 osób z niepełnosprawnościami, w tym: 7 osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności oraz 18 dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności, otrzymało w sumie 310 dni opieki świadczonej w formie pobytu całodobowego w ramach programu „Opieka wytchnieniowa – edycja 2022 – pobyt całodobowy”.

Niepełnosprawność członka rodziny w 2022 roku była powodem wsparcia 1 539 rodzin z terenu Olsztyna, w których funkcjonowało 2 058 osób. Liczba tych rodzin w perspektywie lat 2020-2022 zmniejszyła się o 258, tj. o 14,4%, natomiast liczba osób w nich funkcjonujących spadła o 502 tj. o 19,6%.

Wykres 6. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w latach 2020-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Istotnym zagadnieniem, które należy wyodrębnić, jest kwestia zdrowia psychicznego mieszkańców. Temat ten został podjęty podczas pierwszego w Polsce badania epidemiologicznego zaburzeń psychicznych pt.: „Epidemiologia zaburzeń psychiatrycznych i dostęp do psychiatrycznej opieki zdrowotnej” (EZOP Polska), przeprowadzonego w 2012 roku. Wyniki wskazywały, że potencjalnymi pacjentami systemu opieki psychiatrycznej w Polsce mogło być łącznie od 6 do 7,5 mln osób. Największą grupę zaburzeń stanowiły zaburzenia związane z używaniem substancji psychoaktywnych (12,8%), przy czym aż 11,9% to zaburzenia stanowiące następstwa nadużywania alkoholu. Na kolejnych miejscach wskazywane były zaburzenia nerwicowe (ok. 10%), impulsywne zaburzenia zachowania (3,5%) oraz zaburzenia nastroju (3,5%), w tym aż 3% stanowiła depresja⁷.

Wyzwania, z którymi na co dzień borykają się osoby z niepełnosprawnościami, w tym doświadczające zaburzeń psychicznych, to nie tylko utrudniony dostęp do dóbr i usług publicznych, wynikający z barier urbanistycznych, architektonicznych i komunikacyjnych, ale także izolacja społeczna oraz niski poziom świadomości społecznej na temat potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, w tym panujących stereotypów i uprzedzeń. Istotna jest również kwestia aktywności zawodowej, która pozostaje na dość niskim poziomie z różnych względów, zarówno indywidualnych, takich jak stan zdrowia czy cechy osobowościowe, jak i zewnętrznych związanych z uwarunkowaniami rynku pracy, komunikacyjnymi i dostępnością przestrzeni publicznej dla osób o różnych rodzajach niepełnosprawności.

Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • funkcjonowanie DPS, ŚDS, Klubów Seniora, DDP, SOSW; • funkcjonowanie organizacji pozarządowych w obszarze związanym z niepełnosprawnościami; • dobre wyposażenie ŚDS; • wysoko wyspecjalizowana kadra terapeutyczna; • funkcjonowanie ZAZ i WTZ; • ośrodek informacji dla osób niepełnosprawnych; realizacja programów celowych realizowanych ze środków PFRON; • realizacja różnorodnych projektów i inicjatyw dla osób z niepełnosprawnościami; • dobra współpraca i wymiana doświadczeń pomiędzy samorządem a organizacjami pozarządowymi; 	<ul style="list-style-type: none"> • zbyt mała liczba miejsc w stosunku do potrzeb i zbyt mała liczba placówek aktywizacji osób z niepełnosprawnością; • niskie wynagrodzenia kadr w placówkach i instytucjach pomocy i wsparcia; • zbyt mało podmiotów integracji społeczno-zawodowej, takich jak ZAZ i WTZ; • mało rozpowszechnione usługi asystenta osób z niepełnosprawnościami; • brak całościowej diagnozy dotyczącej skali niepełnosprawności w mieście i potrzeb osób z niepełnosprawnościami; • zbyt mała liczba rehabilitantów i fizjoterapeutów; • ograniczenia w zapewnieniu dostępności dla osób z niepełnosprawnościami; • mała dostępność opieki wytchnieniowej;

⁷ https://ezop.edu.pl/wp-content/uploads/2019/07/EZOP-I_Raport_min.pdf

<ul style="list-style-type: none"> • rozbudowana sieć ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi i chorych psychicznie. 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczające informacje dotyczące możliwych usług wsparcia; • niewystarczająca liczba mieszkań chronionych; • niska dostępność opieki psychologicznej i psychiatrycznej w tym dla dzieci i młodzieży; • bierność zawodowa osób z niepełnosprawnościami.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie świadomości społeczeństwa w obszarze zdrowia, profilaktyki, zdrowego stylu życia; • rozwój systemu i dostępności wczesnego diagnozowania; • możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami; • rozwój nowoczesnych technologii (w tym sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego itp.); • zaangażowanie środowiska osób z niepełnosprawnościami w działalność samopomocową. 	<ul style="list-style-type: none"> • starzenie się społeczeństwa; • postępujące pogarszanie się kondycji zdrowotnej; • choroby cywilizacyjne; • zaburzenia psychiczne - zwiększone ryzyko po pandemii i izolacji społecznej; • system świadczeń dla opiekunów osób z niepełnosprawnościami (brak możliwości dodatkowego zarobkowania, bierność zawodowa opiekunów); • zagrożone poczucie bezpieczeństwa materialnego osób niepełnosprawnych; • ograniczony rynek pracy dla osób niepełnosprawnych; • zwiększone zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze.

5.3. Starzenie się społeczeństwa

Według Światowej Organizacji Zdrowia starość zaczyna się wraz z 60 rokiem życia i można ją podzielić na trzy etapy: do 74 r.ż. trwa wczesna starość, w przedziale 75-89 lat jest starość pośrednia (lub wiek podeszły), zaś od 90 r.ż. można już mówić o długowieczności lub późnej starości. Jednak pierwsze zmiany biologiczne, które oznaczają początek starości, zaczynają się w organizmie ludzkim już po czterdziestce. To wtedy słabnie zdrowotność oraz obniża się sprawność, rośnie zagrożenie przewlekłą chorobą i niepełnosprawnością. W wieku starszym te zmiany się nasilają – spada stężenie hormonów, spowalniają się funkcje poznawcze, motoryczne i pamięć, zaś występujące schorzenia dotyczą najczęściej układu krążenia (choroba wieńcowa, nadciśnienie), zmian nowotworowych, cukrzyca typu 2 i choroby układu kostno-stawowego. Osłabieniu ulega system immunologiczny, zdolność regeneracji po wysiłku oraz przystosowywanie się organizmu do zmiennych warunków⁸.

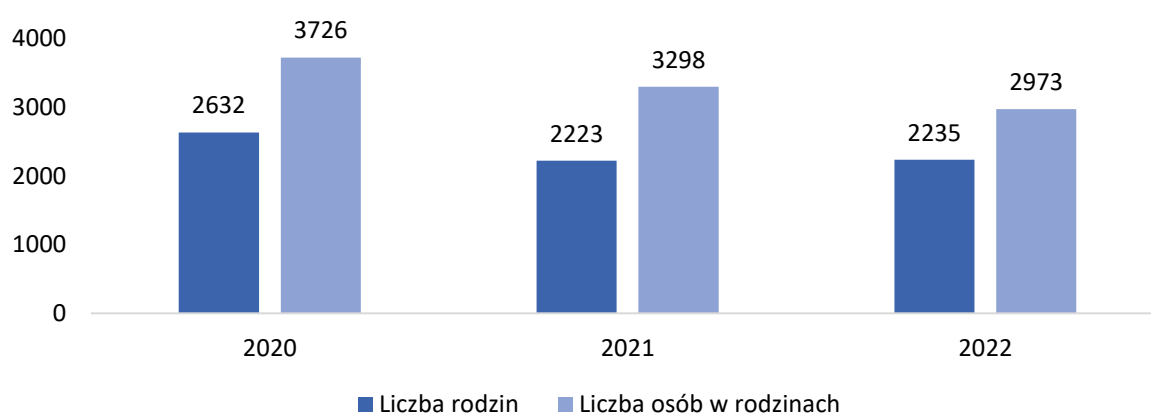
Warto tu wskazać, że WHO definiuje zdrowie nie tylko jako całkowity brak choroby, ale także stan pełnego, fizycznego, umysłowego oraz społecznego dobrostanu, tj. dobrego samopoczucia. Zdrowie jest zatem jedną z podstawowych wartości, warunkujących

⁸ https://www.doz.pl/czytelnia/a12239-Zrozumiec_seniora_-_potrzeby_i_emocje_osob_starszych

prowadzenie produktywnego i satysfakcjonującego życia. Jedną z barier w wypełnianiu ról społecznych, rodzinnych i zawodowych może stanowić przewlekła lub ciężka choroba, która wpłynie na obniżenie jakości życia, zaburzy funkcjonowanie osób i rodzin, stanie się przyczyną ubóstwa oraz innych problemów zdrowotnych, takich jak np. depresja.

W 2022 roku z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby z pomocy społecznej w Olsztynie korzystało 2 235 rodzin, w których żyły 2 973 osoby. W porównaniu do 2020 roku liczba rodzin zmniejszyła się o 397, tj. o 15,1%, natomiast liczba osób w tych rodzinach spadła o 753, czyli o 20,2%. Wśród tych osób są mieszkańcy w różnym wieku, aczkolwiek warto tu wskazać, że 26,0% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej to rodziny emerytów i rencistów (883 rodziny w 2022 roku), natomiast wśród nich większość stanowią środowiska jednoosobowe (774 rodziny).

Wykres 7. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w latach 2020-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Między innymi w związku ze starzeniem się społeczeństwa, zachowanie odpowiedniego poziomu jego zdrowotności stanowi obecnie poważne wyzwanie. Istotną rolę odgrywają tu również takie czynniki jak zanieczyszczenie środowiska i zmiany klimatyczne, niewłaściwa dieta, mało aktywny tryb życia itp. Jednocześnie jednym z zadań gminy jest ochrona zdrowia, czyli działalność, której celem jest zapobieganie chorobom i ich leczenie, utrzymanie rozwoju psychicznego, fizycznego i społecznego człowieka, przedłużanie życia, a także zapewnienie zdrowego rozwoju następnym pokoleniom.

To, w jakiej kondycji psychicznej, emocjonalnej, fizycznej i społecznej dana osoba wkracza w wiek seniorski, zależy od mnóstwa czynników. Przede wszystkim jest efektem tego, jaki tryb życia osoba prowadziła, np. czy uprawiała sport lub inne aktywności na świeżym powietrzu, dobrze się odżywiła, stroniła od używek, jaką pracę wykonywała, a także czy budowała pozytywne relacje z bliskimi oraz znajomymi. W związku z tym, sytuacja życiowa danej osoby w wieku 60+ może się diametralnie różnić od jej rówieśników.

Część osób starszych, wraz z pogłębianiem się problemów zdrowotnych oraz sytuacją materialną i rodzinną, będzie potrzebowała wsparcia innych osób w zaspokojeniu codziennych potrzeb. Jednym z podstawowych zadań gminy w zakresie wsparcia osób i rodzin, które

doświadczają problemu niepełnosprawności oraz ciężkiej i/lub przewlekłej choroby, są usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze. Mogą one zostać przyznane osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi przyznawane są także osobom pozostającym w rodzinach, gdy rodzina nie jest sama w stanie zaspokoić potrzeb w zakresie opieki.

W 2022 roku pomoc w postaci usług opiekuńczych otrzymywało 627 osób. Usługi te realizowały podmioty ekonomii społecznej, tj. Polski Komitet Pomocy Społecznej (217 osób), Polski Czerwony Krzyż (328 osób) i również Polski Czerwony Krzyż świadczył specjalistyczne usługi na rzecz 40 osób oraz Centrum Integracji Społecznej w ramach porozumienia z MOPS świadczyło usługi dla 42 osób. Ponadto w ramach zadań zleconych gminie finansowanych z dotacji budżetu państwa realizowano specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Realizatorem usług była Agencja Usług Pielęgnacyjno-Opiekuńczych „Pomoc w Potrzebie” s.c., która objęła usługami 50 osób. Dodatkowo 43 osoby objęto wsparciem w formie teleopieki. Zostały one wyposażone w opaski telemedyczne, które w stanach zagrożenia zdrowia lub życia pozwalają połączyć się z centrum alarmowym i wezwać pomoc.

Tabela 12. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi	695	611	627
Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi	66	65	50

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH UM OLSZTYNA.

Osoby wymagające całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogące samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. W 2022 roku w DPS w przebywało 676 mieszkańców Olsztyna, w 2021 roku były to 692 osoby, a w 2020 roku 712 osób.

Należy prognozować, że wraz z dalszym wzrostem liczb seniorów oraz wydłużaniem się okresu trwania życia, a także pogarszaniem stanu zdrowia i rosnącym osamotnieniem osób starszych, zapotrzebowanie na świadczenie usług opiekuńczych oraz innych działań pomocowych będzie rosnąć. Oprócz wsparcia w codziennym funkcjonowaniu należy również mieć na uwadze także potrzebę kreowania warunków aktywności i rozwoju osób starszych, w tym między innymi aktywności edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej, fizycznej. Osoby w wieku od 60 lat wżwyż to nie tylko osoby wymagające pomocy, ale także osoby, które mogą jeszcze pracować, działać społecznie, pomagać innym, uczyć się i rozwijać. Mają też potencjał zbudowany na latach doświadczeń i pracy, który należy diagnozować i zagospodarowywać dla dobra wspólnego.

Przykładem takiej aktywności jest działająca w Olsztynie Rada Olsztyńskich Seniorów, skupiająca przedstawicieli osób w wieku emerytalnym z terenu Miasta. Rada współpracuje z samorządem Olsztyna we wszystkich obszarach dotyczących osób starszych. Jej działalność to także organizacja spotkań instruktażowych dla seniorów promujących bezpieczeństwo osób

starszych, współorganizacja z Okręgową Izbą Lekarską cyklicznych spotkań z lekarzami specjalistami, współpraca z dziennymi domami pomocy społecznej, spotkania międzypokoleniowe z dziećmi i młodzieżą.

W 2022 roku Rada Olsztyńskich Seniorów podejmowała różne działania integracyjne i wielopokoleniowe, aktywnie włączała się w organizację uroczystości i spotkań z okazji obchodów Dnia Seniora, Dnia Babci i Dziadka. Była organizatorem konkursów literackich, spotkań artystycznych, projektów bibliotecznych, zajęć komputerowych, warsztatów rehabilitacyjno-relaksacyjnych, koncertów kolęd i pastorałek itp.

Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • funkcjonowanie ŚDS, DPS, Klubów Seniora, DDP; • realizacja usług opiekuńczych; • dostępność bazy rekreacyjnej i terenów zielonych; • dostępność przychodni i szpitali; • funkcjonowanie Rady Olsztyńskich Seniorów • aktywność seniorów w ramach organizacji, grup nieformalnych, projektów i inicjatyw; • działania organizacji pozarządowych na rzecz seniorów oraz w obszarze inicjatyw międzypokoleniowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak kompleksowej informacji skierowanej do seniorów; • niewystarczająca dostępność usług medycznych, w tym brak lekarzy geriatrów; • bariery architektoniczne; • niewystarczająca integracja seniorów z innymi grupami społecznymi; • niewystarczające wsparcie finansowe dla organizacji działających na rzecz aktywizacji seniorów; • ograniczony dostęp do placówek i usług z zakresu pomocy społecznej; • brak kompleksowej diagnozy sytuacji i skali potrzeb osób starszych.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • wysokie walory turystyczne i przyrodnicze Miasta; • pozyskiwanie środków UE na działania z obszaru polityki senioralnej; • niewielka odległość od miast uzdrowiskowych; • zwiększenie zakresu współpracy Rady Seniorów z Organami Samorządowych Miasta; • rozwój polityki senioralnej w kraju; • wdrażanie rozwiązań i modeli wsparcia odpowiadających standardom unijnym; • kampanie edukacyjne w obszarze zdrowia i starzenia się z wykorzystaniem lokalnych mediów. 	<ul style="list-style-type: none"> • ubożenie seniorów; • postępujące starzenie się społeczeństwa; • niewystarczająca ilość środków finansowych na realizację celów w stosunku do rosnącej liczby seniorów; • trudny dostęp do usług rehabilitacyjnych; • marginalizacja ludzi w wieku podeszłym i rozluźnienie tradycyjnych więzi rodzinnych; • zmiana modelu rodziny na jedno- lub dwupokoleniową.

5.4. Aktywizacja zawodowa

Aktywizacja zawodowa obejmuje szereg działań podejmowanych w celu zapewnienia równowagi na rynku pracy, z jednej strony poprzez oddziaływanie na osoby bezrobotne i bierne zawodowo, a z drugiej poprzez wspieranie pracodawców ukierunkowane na tworzenie nowych miejsc pracy, w szczególności skierowanych do osób z grup defaworyzowanych.

W świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, bezrobotnym określa się osobę m.in. niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu oraz zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania powiatowym urzędzie pracy. Mowa w tym przypadku o tzw. bezrobociu rejestrowanym, jednak warto pamiętać, że bezrobotni zarejestrowani w urzędzie pracy to jedynie część mieszkańców powiatu, którzy nie posiadają zatrudnienia. Pozostałe to osoby bezrobotne nie zarejestrowane (poszukujące pracy we własnym zakresie) oraz osoby bierne zawodowo, które nie rejestrują się m.in. ze względu na brak motywacji, stan zdrowia uniemożliwiający podjęcie aktywności zawodowej, opiekę nad dziećmi i/lub innymi osobami zależnymi, alkoholizm, czasem też niechęć do oferowanych przez urząd form aktywizacji zawodowej. Oddzielną grupę stanowią zaś osoby pracujące w *szarej strefie* (czyli zatrudnione bez umowy o pracę lub innej legalnej formy zatrudnienia).

W grudniu 2022 roku w rejestrze Miejskiego Urzędu Pracy w Olsztynie zarejestrowanych było 1 746 osób bezrobotnych z terenu Miasta Olsztyna, co oznacza zmniejszenie ich liczby o 1 278 osób (o 42,3%) w porównaniu do 2020 roku oraz spadek o 184 osoby (o 9,5%) w odniesieniu do 2021 roku. Bezrobocie w mieście jest zróżnicowane pod kątem cech socjodemograficznych osób pozostających w rejestrach MUP.

Tabela 13. Wybrane dane o osobach bezrobotnych w Olsztynie w latach 2020-2022 (stan na 31.12.)

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Ogółem	3 024	1 930	1 746
Kobiety	1 531	1 006	888
Mężczyźni	1 493	924	858
Do 30 roku życia	675	394	422
Długotrwale bezrobotni	1 127	798	556
Powyżej 50 roku życia	800	609	492
Korzystający ze świadczeń z pomocy społecznej	245	150	122
Posiadający co najmniej 1 dziecko do 6 roku życia	576	363	282
Posiadający co najmniej 1 dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia	3	1	2
Niepełnosprawni	285	287	248

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MUP W OLSZTYNIE.

Z punktu widzenia wsparcia osób doświadczających bezrobocia kluczowe znaczenie mają czynniki indywidualne, które wpływają na zdolność i motywację do podjęcia zatrudnienia.

Jednym z takich czynników jest płeć, na co wskazują rozmiary bezrobocia wśród mieszkańców. Kobiety stanowią bowiem większość (50,9%) osób z terenu Olsztyna zarejestrowanych jako bezrobotne. Może to być efekt m.in. kwalifikacji nieadekwatnych do potrzeb rynku pracy, przerw związanych z urodzeniem i wychowaniem dzieci czy stereotypów, w świetle których kobiety nie są chętnie zatrudniane z obawy o gorszą wydajność pracy czy większe ryzyko podejmowania zwolnień lekarskich ze względu na choroby dzieci. Niejako potwierdzeniem może być fakt, że wśród osób bezrobotnych posiadających co najmniej jedno dziecko do szóstego roku życia 81,9% to kobiety.

Analiza cech socjodemograficznych bezrobotnych mieszkańców Miasta wskazuje na dość duży odsetek osób do 30 roku życia, które, w liczbie 422, stanowiły w grudniu 2022 roku 24,2% ogółu bezrobotnych. Jest to grupa należąca do katalogu grup w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Młodzi bezrobotni nierzadko bowiem charakteryzują się niewielkim doświadczeniem zawodowym bądź wykształceniem nieadekwatnym do potrzeb rynku pracy, a przy tym mogą mieć zbyt wysokie oczekiwania względem wynagrodzenia.

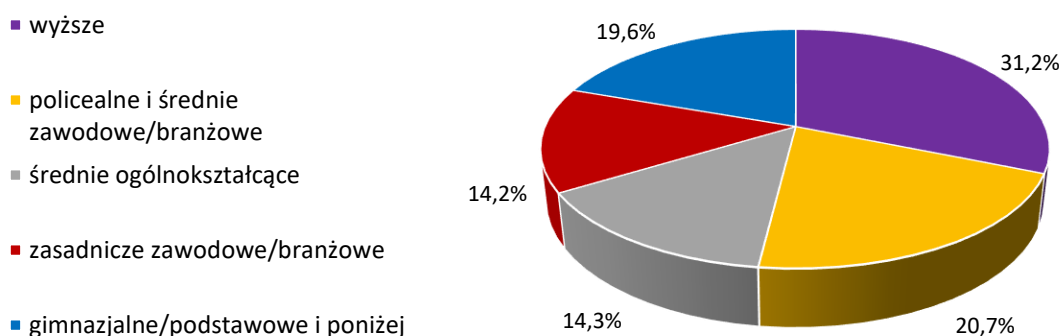
Barier na rynku pracy mogą doświadczać również osoby po 50 roku życia. W Olsztynie w 2022 roku stanowiły one, w liczbie 492, ponad jedną czwartą bezrobotnych (28,2%). Sytuacja tych osób nierzadko jest skomplikowana. Mogą to być osoby dysponujące wieloletnim doświadczeniem zawodowym, ale przy tym mieć nieaktualne kwalifikacje; lub nie mieć doświadczenia w pracy w ogóle ze względu na wcześniejsze zajmowanie się domem i wychowaniem dzieci bądź podlegać stereotypom dotyczącym osób starszych na rynku pracy. Wszystko to może mieć wpływ na trudności w znalezieniu zatrudnienia.

Pomimo zmniejszania rozmiarów bezrobocia rejestrowanego problemem pozostaje nadal długotrwałe bezrobocie, rozumiane jako pozostawanie przez bezrobotnego w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych. Osoby należące do kategorii osób długotrwałe bezrobotnych w 2022 roku, w liczbie 556, stanowiły 31,8% wszystkich bezrobotnych. W porównaniu do 2020 roku ich liczba zmniejszyła się o 571 osób (o 50,7%), a odsetek w strukturze zmniejszył się o 5,5 punktu procentowego.

Grupą szczególnie narażoną na wykluczenie społeczne związane z trudnościami w aktywizacji zawodowej są osoby z niepełnosprawnościami. W 2022 roku w rejestrach MUP w Olsztynie figurowało 248 osób z niepełnosprawnościami, które stanowiły 14,2% ogółu zarejestrowanych. W porównaniu do 2020 roku ich liczba zmniejszyła się o 37, tj. o 13,0%, natomiast odsetek w strukturze wzrósł o 4,8 punktu. Oznacza to, że spadek liczby osób z niepełnosprawnościami w rejestrze MUP ma mniejszą dynamikę niż spadek ogółu bezrobotnych.

Wśród cech socjodemograficznych warto również wskazać na wykształcenie osób bezrobotnych. W 2022 roku największy odsetek osób zarejestrowanych w MUP w Olsztynie miał wykształcenie wyższe (31,2%), a w dalszej kolejności były osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym/branżowym (20,7%) oraz gimnazjalnym, podstawowym lub niższym (19,6%).

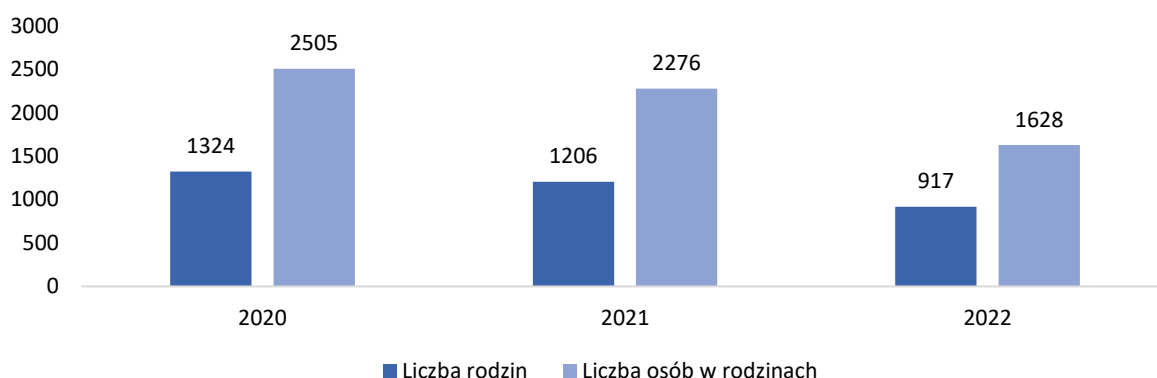
Wykres 8. Bezrobotni w Olsztynie według wykształcenia (31.12.2022)

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MUP W OLSZTYNIE.

Bezrobocie stanowi jeden z głównych powodów udzielania pomocy społecznej mieszkańcom Miasta Olsztyna. W 2022 roku z tego tytułu wsparcie otrzymało 917 rodzin, w których funkcjonowało 1 628 osób. W porównaniu do 2020 roku liczba rodzin zmniejszyła się o 407, tj. o 30,7%, natomiast liczba osób w tych rodzinach spadła o 877, tj. o 35,0%.

Wykres 9. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia w latach 2020-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Osoby zarejestrowane w urzędzie pracy obejmowane są szeregiem usług i instrumentów rynku pracy, które mają pomóc im nabyć doświadczenie zawodowe i kwalifikacje adekwatne do potrzeb rynku pracy, zwiększyć kompetencje interpersonalne i motywację do podjęcia zatrudnienia, a w konsekwencji wesprzeć w znalezieniu pracy. Obecny rynek pracy z jednej strony wydaje się otwarty na osoby aktywne i zmotywowane, które najczęściej w dość krótkim czasie znajdują zatrudnienie. Z drugiej jednak strony część osób zarejestrowanych to osoby przez wiele lat bierne zawodowo, nie mające motywacji do podjęcia pracy, doświadczające barier edukacyjnych i komunikacyjnych oraz wykazujące się roszczeniową postawą. Wśród tych osób są również takie, które nie mogą podjąć pracy ze względu na stan zdrowia, a jednocześnie nie mają prawa do świadczeń z tego tytułu przyznawanych przez inne instytucje. Zwykle zostają one dłużej w rejestrze urzędu pracy, a ich aktywizacja nie przynosi długoterminowych efektów. Istotna będzie ścisła współpraca instytucji rynku pracy oraz

jednostek pomocy i integracji społecznej, a także położenie większego nacisku w polityce społecznej na promowanie aktywności i przedsiębiorczości.

Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • funkcjonowanie i oferta Miejskiego Urzędu Pracy oraz Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej w Olsztynie; • funkcjonowanie i oferta Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej w zakresie doradztwa i aktywizacji osób bezrobotnych; • szeroki dostęp do usług i instrumentów rynku pracy, • aktywność organizacji pozarządowych w obszarze aktywizacji zawodowej; • realizowane badania dotyczące lokalnego rynku pracy; • dobrze rozwinięta infrastruktura edukacyjna i sieć placówek oświatowych (w tym szkół profilowanych); • dobrze rozwinięty system usług służących wspieraniu przedsiębiorczości oraz udzielaniu informacji o możliwościach rozwoju zawodowego i zatrudnienia; • współpraca instytucji pomocy i integracji społecznej oraz instytucji rynku pracy i partnerów rynku pracy w zakresie aktywizacji zawodowej; • profesjonalna kadra służb zatrudnienia przygotowana do realizacji programów rynku pracy i pracy z osobami bezrobotnymi. 	<ul style="list-style-type: none"> • rozbudowana pomoc socjalna pogłębiająca bierność zawodową; • niska motywacja młodych ludzi do zdobywania kwalifikacji; • wygórowane oczekiwania młodych ludzi wchodzących na rynek pracy dotyczące warunków zatrudnienia oraz wynagrodzeń; • niedostateczna liczba specjalistów wspierających osoby oddalone od rynku pracy; • niewystarczająca liczba osób, które posiadają kwalifikacje do wykonywania pracy w zawodach deficytowych; • ograniczone możliwości zatrudnienia rodziców małych dzieci.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój ekonomii i przedsiębiorczości społecznej; • wykorzystanie środków UE na działania w zakresie aktywizacji zawodowej; • silna pozycja Miasta w strategii rozwoju województwa warmińsko-mazurskiego; • nowe kierunki kształcenia na uczelniach wyższych; • program rewitalizacji łączący przedsięwzięcia infrastrukturalne z działaniami prospołecznymi; • wdrażanie nowych i innowacyjnych rozwiązań i modeli aktywizacji zawodowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • efekt starzenia się społeczeństwa – mniejsza liczba osób w wieku aktywności zawodowej; • system edukacji niedostosowany do rynku pracy; • powielanie negatywnych wzorców - bezrobocie dziedziczne; • niestabilność sytuacji gospodarczej w Europie i Polsce; • utrzymujące się wysokie koszty pracy ograniczające zatrudnienie.

5.5. Dysfunkcje społeczne

Dysfunkcja, według słownika języka polskiego, oznacza „nieprzystosowanie czegoś do pełnienia określonych funkcji”, a w sensie biologicznym – „nieprawidłowe funkcjonowanie komórki, tkanki, narządu lub całego organizmu”⁹. Z punktu widzenia lokalnej polityki społecznej dysfunkcjami będą zjawiska, które w sposób negatywny wpływają na funkcjonowanie społeczeństwa, w szczególności przemoc w rodzinie oraz uzależnienia.

Dysfunkcje wiążą się z naruszeniami prawa oraz powszechnie przyjętych norm społecznych, a także bardzo często z degradacją psychiczną i/lub fizyczną osób nimi dotkniętych. Ponadto towarzyszą im trudności życiowe i bariery, takie jak: ubóstwo w sferze materialnej i intelektualnej, bierność społeczno-zawodowa, niski poziom kompetencji interpersonalnych, niedojrzałość emocjonalna rodziców, nieumiejętność pełnienia ról rodzicielskich i małżeńskich, problemy opiekuńczo-wychowawcze. Kwestie te przenoszą się na otoczenie sąsiedzkie oraz środowisko szkolne.

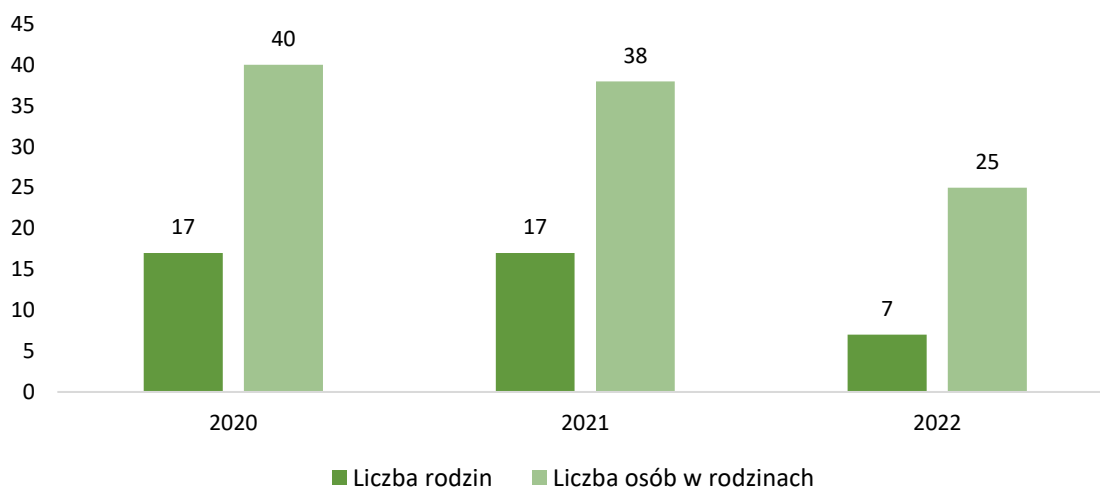
W odniesieniu do dzieci i młodzieży skutkiem negatywnych zjawisk są m.in. zaburzenia emocjonalne, schorzenia zdrowotne, trudności w przystosowaniu się do środowiska oraz w kontaktach z innymi ludźmi, mogące objawiać się depresją, nerwicami lub nadpobudliwością, zachowaniami agresywnymi i ryzykownymi, niską motywacją do nauki oraz słabymi wynikami w szkole, a także brakiem pasji i zainteresowań. Konsekwencją dysfunkcji systemu rodzinnego są ponadto przypadki ograniczania władzy rodzicielskiej przez sąd oraz umieszczania dzieci w pieczy zastępczej.

Przemoc w rodzinie (zwana potocznie przemocą domową) oznacza jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, czyli osób najbliższych lub innych wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących. Działanie to naraża członków rodziny na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, narusza ich godność, nierzadko też nietykalność cielesną oraz wolność, w tym seksualną, powoduje szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołuje cierpienia i krzywdy moralne u ofiar przemocy.

Przemoc w rodzinie jako powód korzystania z pomocy społecznej przez mieszkańców Olsztyna w perspektywie lat 2020-2022 występowała w skali od kilku do kilkunastu rodzin. W 2022 roku było to 7 rodzin, w których funkcjonowało 25 osób, co oznacza spadek w porównaniu do 2020 roku o 10 rodzin i 15 osób w rodzinach. Na nieduże statystyki wskazuje również realizacja programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy w rodzinie w ramach *Gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie*. W 2022 roku do programu zakwalifikowano 19 osób, a ukończyło go 10 osób, czyli tyle samo co w 2021 i 2020 roku. Dane te mogą przede wszystkim wskazywać na niechęć do ujawniania przypadków przemocy w rodzinie, natomiast na skalę zjawiska w większym stopniu wskażą dane podmiotów, które zajmują się bezpośrednio tym problemem.

⁹ <http://sjp.pwn.pl/slownik/2555725/dysfunkcja>.

Wykres 10. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie w latach 2020-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Wśród nich jest Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, w którym podopieczni korzystają z usług bytowych, psychologicznych, pomocy prawnej, działań terapeutyczno-wspierających, a także terapii indywidualnej oraz grupowej. W 2022 roku ze wsparcia w ramach Ośrodka skorzystało 115 osób w tym 87 kobiet, 23 dzieci i 5 mężczyzn. Ponadto w 2022 roku specjaliści Punktu Pomocy „Promyk” przyjęli 81 osób dorosłych oraz 93 dzieci i młodzieży z rodzin z problemem przemocy.

O ile przemoc w rodzinie dotyczy zawsze rodziny, o tyle uzależnieniem może być dotknięta osoba samotnie gospodarująca. Światowa Organizacja Zdrowia definiuje uzależnienie jako stan psychiczny i fizyczny, wynikający z interakcji organizmu z substancją psychoaktywną. Charakteryzuje się on zmianami zachowania oraz koniecznością przyjmowania substancji w sposób okresowy bądź ciągły – w celu doświadczenia jej wpływu bądź uniknięcia objawów towarzyszących jej brakowi w organizmie. W kontekście dysfunkcji społecznych uzależnienie należy jednak rozumieć szerzej, tj. jako silną i nabytą potrzebę zażywania substancji psychoaktywnych bądź wykonywania określonych czynności, takich jak np. uprawianie hazardu, oglądanie telewizji, korzystanie z internetu czy robienie zakupów¹⁰. W obu tych wymiarach uzależnienie może przynieść negatywne konsekwencje – utrudnia bowiem prawidłowe funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne. Niejednokrotnie prowadzi nie tylko do utraty zdrowia, ale także do wykluczenia społecznego, przestępczości oraz problemów i dysfunkcji w rodzinie.

¹⁰Zob. *Współczesne teorie i praktyka profilaktyki uzależnień chemicznych i niechemicznych*, red. M. Jędrzejko, Warszawa 2009, s. 40; <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=112184>.

W świetle danych Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych¹¹ w 2021 roku spożycie alkoholu w litrach na mieszkańca wynosiło 3,8 litra wyrobów spirytusowych (100% alkoholu), 6,7 litra wina i miodów pitnych oraz 92,7 litra piwa. Na 1 mieszkańca przypadało średnio 9,7 litra 100% alkoholu. Analiza okresu dziesięcioletniego wskazuje na zmiany tych wskaźników. W porównaniu do 2011 roku spożycie alkoholu w litrach na mieszkańca wzrosło o 0,5 litra w przypadku wyrobów spirytusowych (100% alkoholu) oraz o 0,03 litra w przypadku wina i miodów pitnych. Spożycie piwa spadło w tym czasie o 1,6 litra. Średnia na 1 mieszkańca zwiększyła się o 0,45 litra na osobę. W 2021 roku alkohol można było kupić w 123 345 punktach sprzedaży w kraju, z czego 4 818 punktów (3,9%) miało lokalizację w województwie warmińsko-mazurskim. Na jeden punkt sprzedaży alkoholu w kraju przypadało 299 mieszkańców, natomiast w województwie warmińsko-mazurskim wskaźnik ten wynosił 284 osoby¹².

Grupą szczególnie zagrożoną uzależnieniami od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych jest młodzież. Tematyce uzależnień młodych ludzi poświęcony jest dokument „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2019 r. Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD”. W świetle przedstawionych w nim wyników:

- ✓ napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej; próby picia w momencie badania miało za sobą 80,0% gimnazjalistów z klas trzecich i 92,8% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych;
- ✓ w czasie 12 miesięcy przed badaniem jakiegokolwiek napoje alkoholowe piło 67,9% młodszych uczniów i 89,0% starszych;
- ✓ stanu silnego upojenia alkoholem doświadczyło, chociaż raz w życiu, 33,3% piętnasto- i szesnastolatków oraz 56,6% uczniów ze starszej grupy;
- ✓ w 2019 roku 34,1% gimnazjalistów oraz 58,7% uczniów szkół ponadgimnazjalnych wypilo choć raz pięć drinków przy jednej okazji w czasie ostatnich 12 miesięcy;
- ✓ doświadczenia z paleniem papierosów ma połowa gimnazjalistów oraz dwie trzecie starszych uczniów, a aktualnie wypala ponad 10 papierosów dziennie około 3% gimnazjalistów i prawie 5% uczniów szkół ponadgimnazjalnych;
- ✓ biorąc pod uwagę narkotyki, na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia i eksperymentowania znajdują się marihuana i haszysz (21,4% wśród gimnazjalistów oraz 37,2% wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych), na drugim leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza (15,1% i 18,3%), a na trzecim miejscu substancje wziewne (8,6% i 6,9%).

¹¹ Z dniem 1 stycznia 2022 roku Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii zostały przekształcone w Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom.

¹² <http://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki>.

Powyższe wyniki, pomimo iż wykazywały niejednokrotnie tendencję spadkową w porównaniu do wcześniejszych badań tego typu, nie napawają jednak optymizmem. Wskazują bowiem na wciąż istniejące zagrożenie uzależnieniami od różnego rodzaju substancji psychoaktywnych wśród młodzieży.

W ostatnich latach coraz poważniejszy staje się problem uzależnień behawioralnych wśród młodzieży, w szczególności w kontekście użytkowania internetu, mediów społecznościowych, telefonów. W świetle wyników badania „Problematyczne używanie internetu przez młodzież”, przeprowadzonego Fundacją Dajemy Dzieciom Siłę w 2019 roku:

- ✓ wśród 11,9% polskich nastolatków w wieku 12-17 lat występuje problematyczne używanie internetu;
- ✓ problematyczni użytkownicy internetu to częściej dziewczęta niż chłopcy oraz starsze nastolatki (w wieku 15-17 lat) niż młodsze (w wieku 12-14 lat);
- ✓ ponad połowa (54,4%) młodych ludzi miała kontakt z niebezpiecznymi treściami w internecie. Niemal co trzeci badany widział w sieci sceny okrucieństwa i przemocy, a co czwarty – treści dotyczące sposobów samookaleczania się, materiały pornograficzne oraz zachęcające do obrażania innych lub dyskryminujące;
- ✓ nastolatki problematycznie używające internetu częściej korzystają z portali społecznościowych i udostępniają na nich zdjęcia, oglądają filmiki i śmieszne obrazki;
- ✓ czynniki ryzyka problematycznego używania internetu to odczuwanie silnego stresu szkolnego, doświadczanie przemocy rówieśniczej, w szczególności wielu jej form, negatywny stosunek do szkoły oraz wiek;
- ✓ do czynników ochronnych należą: wsparcie ze strony rodziny, rówieśników i nauczycieli, prowadzenie przez rodziców rozmów z dzieckiem na temat bezpieczeństwa w internecie, zainteresowanie rodzica aktywnością dziecka online oraz regularne poświęcanie przez dziecko czasu na hobby niezwiązane z internetem¹³.

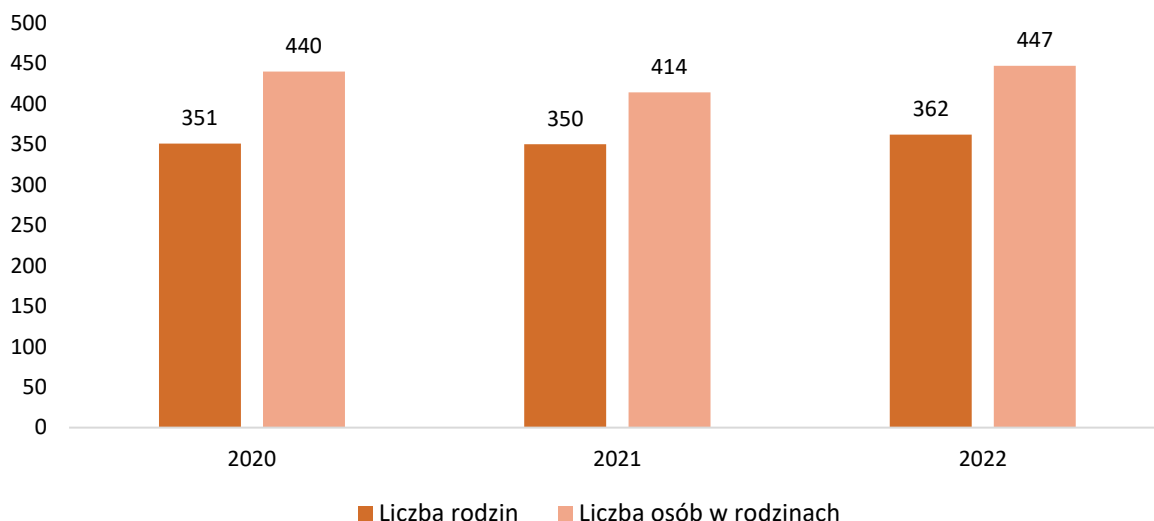
W świetle statystyk MOPS w Olsztynie w latach 2020-2022 corocznie ze wsparcia z powodu alkoholizmu korzystało nie mniej niż 350 rodzin. W 2022 roku liczba ta sięgnęła 362 rodzin, w których funkcjonowało 447 osób, co oznacza wzrost w porównaniu do 2020 roku o 11 rodzin i o 7 osób w rodzinach. Narkomania jako powód przyznania pomocy społecznej w statystykach MOPS występowała w mniejszej skali. W 2022 roku dotyczyła 22 rodzin i 24 osób w tych rodzinach.

Statystyki Działu Terapii MZPiTU w Olsztynie wskazują natomiast, że w 2022 roku specjaliści udzielili pomocy 176 osobom dorosłym oraz 2 nastolatkom. Wśród nich było 87 osób uzależnionych i 43 osoby współuzależnione. Główny czynnik uzależnienia stanowił alkohol, co dotyczyło 70 osób, natomiast pozostałe osoby były uzależnione głównie od hazardu (9) i narkotyków (6). W tym samym roku specjaliści Centrum Rozwiązywania Problemów Dzieci i Młodzieży przyjęli 73 osoby dorosłe oraz 70 dzieci i młodzieży z rodzin z problemem alkoholowym oraz 100 osób dorosłych i 56 dzieci i młodzieży z rodzin z innymi problemami,

¹³ <https://www.kbpn.gov.pl/portal?id=1768880>

w tym uzależnieniami behawioralnymi oraz zaburzeniami emocjonalnymi. Uzupelnienie mogą stanowić dane Izby Wyrzeźwień w Olsztynie, która w 2022 roku przyjęła 3 542 osoby nietrzeźwe, w tym 269 kobiet oraz 1 766 osób bezdomnych.

Wykres 11. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu w latach 2020-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Więcej informacji dostarczają sprawozdania Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która podejmuje szereg procedur mających na celu pomoc osobom uzależnionym od alkoholu oraz członkom ich rodzin – współuzależnionym, doświadczającym przemocy domowej i innych problemów związanych z nadużywaniem alkoholu. W 2021 roku GKRPA podjęła czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w placówce leczenia uzależnienia od alkoholu w stosunku do 241 osób, a w przypadku 61 osób wystąpiła do sądu z wnioskiem o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego. W 2020 roku było to odpowiednio 118 i 97 osób.

Specyfika problemu uzależnień powoduje, że dokładne określenie jego skali i zasięgu nie jest możliwe, szczególnie w przypadku alkoholizmu czy narkomanii. Osoby nimi dotknięte lub członkowie ich rodzin mogą przez długi czas nie uświadamiać sobie jego istnienia, mogą też chcieć ukrywać go ze względu na obawę przed ostracyzmem społecznym. Dane oraz badania społeczne przeprowadzane w tym zakresie wskazują jednak na to, że uzależnienia od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych stanowią dość poważny problem społeczny. W świetle raportu „Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania” palenie tytoniu i picie alkoholu to dwa najpoważniejsze problemy z zakresu zdrowia publicznego¹⁴.

¹⁴ *Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania*, red. B. Wojtyniak, P. Goryński, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2020, s. 454.

Analiza SWOT	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> funkcjonowanie specjalistycznych instytucji i placówek zajmujących się profilaktyką oraz wsparciem dzieci i młodzieży, szczególnie z zagrożonych środowisk (poradnie, świetlice socjoterapeutyczne itp.) duża dostępność programów, w tym rekomendowanych i działań profilaktycznych; wysoko wykwalifikowana kadra realizująca programy; funkcjonowanie organizacji pozarządowych wyspecjalizowanych w działaniach w obszarze przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym; oferta pomocy dla ofiar przemocy oraz programów edukacyjno-korekcyjnych dla sprawców przemocy; szkolenia dla rodziców, realizacja programów rozwijających kompetencje wychowawcze. 	<ul style="list-style-type: none"> trudności w realizacji skutecznych działań profilaktycznych (np. w szkołach), w tym finansowe; różnice w rozumieniu i prowadzeniu skutecznych działań profilaktycznych przez różne instytucje; niska świadomość społeczna dotycząca rangi/ważności opłacalności działań profilaktycznych; niechęć do podjęcia terapii ze strony sprawców przemocy, małe zainteresowanie udziałem w programach korekcyjnych; niedostateczny przepływ informacji pomiędzy podmiotami działającymi w obszarze dysfunkcji; niska dostępność wsparcia psychologicznego oraz opieki psychiatrycznej.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> wzrost świadomości społecznej w zakresie profilaktyki uzależnień i przemocy w rodzinach; postrzeganie uzależnień i przemocy jako problemu społecznego; krajowe programy edukacyjne i profilaktyczne; duża liczba organizacji pozarządowych zaangażowanych w budowanie systemu wsparcia; możliwości pozyskiwania środków finansowych na realizację działań w obszarach przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinach; zmieniające się przepisy korzystnie wpływające na lokalizację i ilość punktów sprzedaży alkoholu oraz zakaz spożywanie w miejscu publicznym. 	<ul style="list-style-type: none"> obniżający się wiek inicjacji alkoholowej, narkotykowej oraz tytoniowej; wzrost skali patologii, przemocy i agresji wśród młodzieży; pojawianie się nowych środków psychoaktywnych; uzależnienia behawioralne; niekorzystna sytuacja społeczno-gospodarcza i ubóstwo osób rodzin z problemem uzależnienia; kultura masowa „promująca przemoc” – gry komputerowe, filmy; społeczne przyzwolenie na przemoc; niewystarczająca wiedza społeczności lokalnej dotycząca objawów nadużywania narkotyków, dopalaczy, anaboliów; brak pozytywnych wzorców w rodzinie; brak reakcji społeczeństwa oraz przyzwolenie na przejawy demoralizacji dzieci i młodzieży.

5.6. Ubóstwo, bezdomność i inne czynniki zagrożenia wykluczeniem społecznym

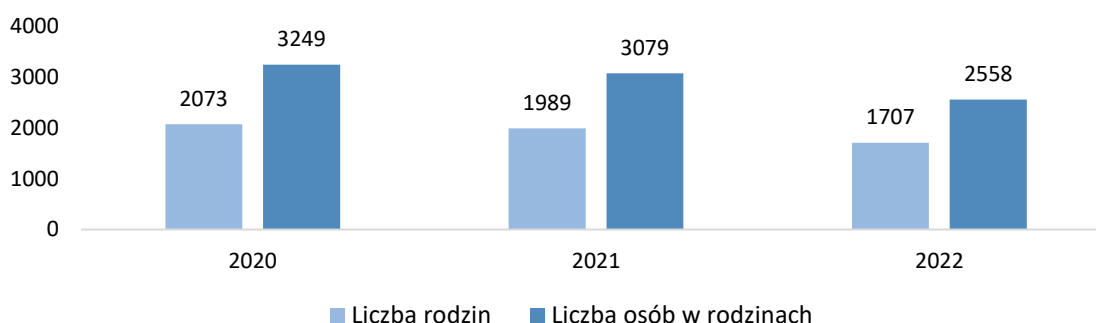
Ubóstwo jest zjawiskiem społecznym polegającym na braku dostatecznych środków materialnych do zaspokajania potrzeb życiowych jednostki lub rodziny¹⁵. Może ono być

¹⁵ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ubostwo;3990730.html>

mierzone zarówno w sposób absolutny, co oznacza niewystarczające środki finansowe na zaspokojenie podstawowych potrzeb osoby lub rodziny, bądź w sposób relatywny, kiedy odzwierciedla nierówności społeczne i związane jest z porównaniem poziomu życia danej osoby czy rodziny do średniej w społeczeństwie.

Ubóstwo stanowi jeden z powodów przyznawania świadczeń z pomocy społecznej, przy czym musi ono współwystępować z innym powodem wskazanym w artykule 7 ustawy o pomocy społecznej. W 2022 roku ubóstwo stanowiło jeden z głównych powodów udzielania wsparcia mieszkańcom Olsztyna. Z tego tytułu świadczenia z pomocy społecznej otrzymało 1 707 rodzin, w których funkcjonowało 2 558 osób. W porównaniu do 2020 roku liczba rodzin zmniejszyła się o 366, tj. o 17,7%, natomiast liczba osób w rodzinach spadła o 691, tj. o 21,3%.

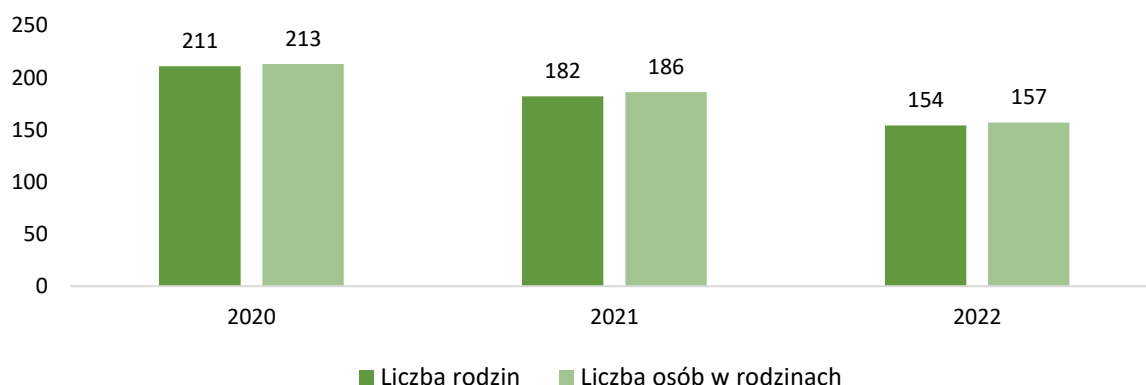
Wykres 12. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2020-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Jednym z przejawów ubóstwa jest bezdomność. Ze wsparcia MOPS z tego powodu w 2022 roku korzystały 154 rodziny z 157 osobami. W porównaniu do 2020 roku liczba rodzin spadła o 57, a liczba osób w rodzinach zmniejszyła się o 56. Bezdomność może stanowić efekt różnych przyczyn, wśród których można wskazać rozpad rodziny, uzależnienie, brak stałych dochodów lub niski ich poziom, eksmisję oraz uzależnienia.

Wykres 13. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezdomności w latach 2020-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH MOPS.

Zadaniem gminy jest zapewnienie osobom dotkniętym problemem bezdomności tymczasowego schronienia przez przyznanie miejsca w noclegowni, schronisku bądź ogrzewalni dla osób bezdomnych. Na terenie Olsztyna osoby bezdomne mogą korzystać ze schronienia w Schronisku dla Bezdomnych im. Sabiny Kuszniaków oraz Noclegowni. W 2022 roku wsparcie otrzymało w nich odpowiednio 41 i 299 osób. Pracownicy socjalni wspierają takie osoby również poprzez zabezpieczenie pomocy na wyżywienie, środki higieny i odzieży, wsparcie w uzyskaniu świadczeń itp.

Czynnikiem zagrożenia wykluczeniem społecznym może być opuszczenie zakładu karnego i związane z nim trudności w przystosowaniu do życia poza zakładem. W 2022 roku pomocy społecznej z tego tytułu udzielono 65 rodzinom, w których funkcjonowało 79 osób, co oznacza spadek w porównaniu do 2020 roku o 11 rodzin i o 6 osób w rodzinach. Takim czynnikiem mogą być również trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy. W 2022 roku z pomocy z tego tytułu skorzystało 11 rodzin z 18 osobami, natomiast w poprzednich latach dotyczyło to jednej osoby. Jednostką prowadzącą reintegrację zawodową i społeczną osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest Centrum Integracji Społecznej w Olsztynie. W 2022 roku realizowało zadania reintegracji zawodowej i społecznej wobec 121 osób długotrwale bezrobotnych, które wzięły udział w dwóch projektach realizowanych przez CIS w Olsztynie, w tym w podstawowym programie reintegracji zawodowej i społecznej CIS. W 2021 roku liczba osób uczestniczących w CIS wynosiła 141, a w 2020 roku było to 125 osób.

Istotnym obszarem działań realizowanych w obszarze polityki społecznej w 2022 roku było wsparcie obywateli Ukrainy, którzy przybyli do Polski po inwazji rosyjskiej na teren ich państwa. Osobom tym wypłacano m.in. świadczenia z pomocy społecznej, świadczenia jednorazowe 300+, świadczenia pieniężne na zakwaterowanie i wyżywienie, świadczenia rodzinne, stypendia i zasiłki szkolne.

W kontekście ubóstwa i zagrożenia wykluczeniem społecznym warto również wspomnieć o sytuacjach kryzysowych i zdarzeniach losowych, które nierzadko diametralnie zmieniają sytuację finansową, materialną i zawodową rodzin. W 2022 roku z powodu zdarzenia losowego ze wsparcia MOPS korzystało 11 rodzin z 25 osobami, natomiast nikt nie korzystał z uwagi na sytuację kryzysową bądź klęskę żywiołową lub ekologiczną.

Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• skoordynowany system pomocy społecznej i wsparcia osób i rodzin pozostających w trudnej sytuacji życiowej;• rozwinięta baza instytucjonalna placówek pomocy i wsparcia oraz wykwalifikowana kadra;• funkcjonowanie i aktywność organizacji pozarządowych w obszarze przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu;	<ul style="list-style-type: none">• niewystarczająca ilość miejsc w istniejącej bazie instytucjonalnej;• niewystarczająca ilość lokali, które można przeznaczyć na placówki pomocy społecznej, a także mieszkań komunalnych, chronionych itp.• niewystarczająca liczba kadry zatrudnionej w pomocy społecznej;

<ul style="list-style-type: none"> • umiejętność wykorzystania potencjału partnerów społecznych w realizacji zadań pomocy społecznej. 	<ul style="list-style-type: none"> • niskie wynagrodzenia pracowników pomocy społecznej; • roszczeniowa postawa klientów pomocy społecznej; • ograniczony dostęp do poradnictwa specjalistycznego.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • pozyskiwanie środków finansowych z zewnątrz; • tworzenie lokalnych koalicji podmiotów i organizacji działających w sferze pomocy i integracji społecznej; • profesjonalizacja i rozwój organizacji pozarządowych działających w sferze pomocy społecznej; • programy rządowe umożliwiające dofinansowanie projektów pomocowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • bezradność i bierność rodzin w rozwiązywaniu własnych problemów; • negatywny wizerunek pomocy społecznej; • nastawienie społeczne wobec osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, • roszczeniowe postawy klientów pomocy społecznej; • powstawanie enklaw biedy i patologicznych zachowań; • anonimowość życia społecznego.

6. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią

W świetle przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej Miasto Olsztyn przedstawia się jako jednostka z dużym potencjałem rozwojowym, wynikającym w szczególności z roli miasta wojewódzkiego, stolicy regionu oraz siedziby władz samorządowych i urzędów administracji rządowej. Jako jednostka samorządu terytorialnego jest zależna jednak od uwarunkowań, na które często nie ma wpływu bądź ten wpływ jest ograniczony. Mogą to być uwarunkowania zewnętrzne np. zmiany prawne, ruchy społeczne, zjawiska przyrodnicze czy tendencje demograficzne, a z drugiej strony czynniki wewnętrzne, wynikające z faktu, że gminę tworzą ludzie o różnych kompetencjach, stosunku do życia, przedsiębiorczości czy stopniu roszczeniowości wobec instytucji. Czynniki te powodują, że w najbliższych latach przed Miastem Olsztyn będą pojawiać się wyzwania, a zmierzenie się z nimi będzie wymagało uwzględnienia, wynikających z diagnozy, strategicznych uwarunkowań rozwoju społecznego oraz prognozy zmian w zakresie objętym Strategią.

Liczba mieszkańców gminy w ostatnich kilku latach zmniejszyła się, jednak do rozpoczęcia się pandemii Covid-19 odnotowywano jednocześnie dodatni przyrost naturalny, co stanowi ważny czynnik rozwojowy. Charakterystyczne natomiast jest ujemne saldo migracji, którego wartość stanowi w dużej mierze efekt procesów suburbanizacyjnych. Ponadto społeczeństwo Olsztyna wykazuje cechy postępującego starzenia się. Należy mieć na uwadze, że rozwój cywilizacyjny, wydłużanie czasu trwania życia oraz coraz wyższa jego jakość będą powodować systematyczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Jeżeli nie pójdzie za nim adekwatny wzrost liczby osób w przedprodukcyjnym okresie życia, głównie ze względu na to, że decyzje prokreacyjne podejmowane są obecnie coraz później, a dominującym modelem rodziny staje się model 2+1, który nie zapewni prostej zastępowalności pokoleń, to w strukturze społeczeństwa coraz większy odsetek będą stanowić ludzie starsi, natomiast najmłodsze grupy wiekowe będą miały coraz mniejszy udział. Będzie się to wiązało z rosnącymi potrzebami, głównie w sferze pomocy społecznej i opieki zdrowotnej – zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze, medyczne, pielęgnacyjne, edukacyjne czy aktywizacyjne. Istotne będzie m.in. funkcjonowanie i dostosowywanie do potrzeb społecznych, instytucjonalnego i organizacyjnego systemu wsparcia osób starszych i o ograniczonej sprawności, a także zwiększanie dostępności form i usług sprzyjających wzrostowi ich aktywności społecznej oraz zawodowej.

Jednym z priorytetowych obszarów lokalnej polityki społecznej w najbliższych latach powinno być zdrowie. W związku ze starzeniem się społeczeństwa oraz trybem życia nie sprzyjającym zdrowiu poprzez m.in. brak lub małą aktywność fizyczną, niewłaściwe odżywianie czy niewystarczającą dbałość o higienę, może zwiększać się liczba osób, które będą wymagały wsparcia z tytułu niepełnosprawności czy przewlekłych chorób, zwłaszcza tzw. chorób cywilizacyjnych. Rośnie również skala występowania i diagnozowania różnego rodzaju zaburzeń i chorób psychicznych, a także związanych z nimi prób samobójczych, w tym wśród młodzieży. Znaczenie mają również aspekty środowiskowe, w szczególności zmiany klimatu oraz zanieczyszczenia środowiska, które mogą obniżyć poziom zdrowotności społeczeństwa.

Należy wobec tego zadbać z jednej strony o systematyczne zwiększanie dostępu do ochrony zdrowia, a także rozwijanie usług opiekuńczych i innych środowiskowych form wsparcia, a z drugiej o efektywne oddziaływanie na poziomie świadomości społeczeństwa i profilaktyki zdrowotnej. Działania w zakresie promocji zdrowia powinny wyposażać ludzi w kompetencje umożliwiające im zwiększanie kontroli nad własnym zdrowiem, podejmowanie decyzji sprzyjających zdrowiu, kształtowanie potrzeb i kompetencji do rozwiązywania problemów zdrowotnych, a także zwiększanie potencjału zdrowia.

Szczególnym wyzwaniem staje się obecnie również zapewnienie dostępności do aktywizacji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnościami i innych, których mobilność ogranicza wiek czy stan zdrowia. W tym zakresie powinny być podejmowane działania służące likwidacji barier w przestrzeni publicznej, w tym barier komunikacyjnych, architektonicznych czy cyfrowych. Ważne jest tu wykorzystywanie rozwoju nowych technologii oraz dostosowywanie budynków, sprzętów oraz działań do potrzeb osób o ograniczonej mobilności i różnych dysfunkcjach, nie tylko narządu ruchu, ale również wzroku, mowy czy słuchu.

W świetle statystyk pomocy społecznej, do dominujących problemów na terenie Miasta Olsztyna należy zaliczyć długotrwałą lub ciężką chorobę, ubóstwo, niepełnosprawność, bezrobocie, potrzebę ochrony macierzyństwa i bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz prowadzenia gospodarstwa domowego. Przewyciężanie tych problemów jest trudne, ponieważ najczęściej mają utrwalony charakter. Znacząca liczba rodzin dotkniętych chorobą i niepełnosprawnością prawdopodobnie będzie stale korzystać z tego tytułu z pomocy społecznej, jednak może też stanowić przyczynek do zaplanowania działań w zakresie promocji i ochrony zdrowia.

Do wyzwań lokalnej polityki społecznej należy też zaliczyć różne rodzaje uzależnień, w tym nie tylko od substancji psychoaktywnych, takich jak alkohol, narkotyki czy dopalacze, ale także uzależnienia behawioralne np. od internetu, komputera czy hazardu. Są one trudne do wykrycia i zdiagnozowania, a często mają nieświadomy charakter bądź nie zostają ujawnione przez osoby nimi dotknięte ze względu chociażby na poczucie wstydu czy brak wiary w możliwość uzyskania skutecznej pomocy. Oba rodzaje uzależnień są niebezpieczne ze względu na ich wpływ na zdrowie fizyczne, a także na funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne osób oraz rodzin. Niejednokrotnie prowadzą nie tylko do utraty zdrowia, ale także do wykluczenia społecznego, przestępczości oraz problemów i dysfunkcji w rodzinie.

Ważne jest również dążenie do zachowywania higieny cyfrowej, co nie tylko będzie sprzyjało zapobieganiu uzależnieniom związanym z nowymi technologiami, ale także może zmniejszyć ryzyko doświadczenia cyberprzemocy, czyli przemocy z ich użyciem. W przypadku młodzieży cyberprzemoc może przyjąć formę hejtu, wyzwisk, szantażu, podszywania się pod inną osobę, zamieszczania w internecie kompromitujących zdjęć i filmów, bądź rozsyłania ich za pomocą elektronicznych środków komunikacji. Konsekwencje mogą okazać się tragiczne, ponieważ coraz częściej wskazuje się, że to takie sytuacje sprzyjają depresji, samookaleczeniu, a nawet podejmowaniu prób samobójczych przez dzieci i młodzież.

Szczególnym wsparciem należy obejmować rodziny z dziećmi, w tym wielodzietne, niepełne, borykające się z trudnościami codziennego życia i dysfunkcjami, takimi jak przemoc czy uzależnienia. Program „Rodzina 500 plus” przyczynił się do zmniejszenia skali ich ubóstwa, jednak trzeba wspierać je w innych obszarach, w tym przede wszystkim kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, prawidłowych wzorców i relacji w rodzinie, rozwoju dzieci i młodzieży, aktywności i integracji społecznej rodzin czy przewyższania trudności życiowych. Ważne jest, aby dążyć do rozwiązań, które nie uzależniają wsparcia od dochodu rodziny, natomiast sprzyjają skorzystaniu z niego rodzinom, które przekraczają tzw. próg dochodowy, co nie oznacza, że nie doświadczają żadnych trudności i problemów.

Realizacji wyzwań lokalnej polityki społecznej będzie sprzyjać zwiększanie dostępu do usług społecznych. Istotne jest to, aby ich rodzaj i zakres stanowił odpowiedź na istniejące oraz prognozowane potrzeby, sprzyjając tym samym rozwojowi społecznemu. Ważna jest także współpraca międzyinstytucjonalna, która umożliwi podejmowanie wielopłaszczyznowych działań w zakresie nie tylko diagnozowania i rozwiązywania problemów społecznych, ale przede wszystkim kreowania dobrej jakości życia mieszkańców. Dostępność usług społecznych może być zwiększona poprzez aktywność organizacji obywatelskich oraz podmiotów ekonomii społecznej, dlatego ważne jest kreowanie warunków do ich rozwoju, a także angażowania się obywateli oraz tworzonych przez nie organizacji w kształtowanie polityk publicznych, we współdecydowanie w sprawach lokalnych, jak również sprawna wymiana informacji pomiędzy władzą i mieszkańcami.

Rozwiązywanie problemów społecznych stanowi długotrwały i wieloaspektowy proces. Warto, aby oprócz działań podejmowanych w sytuacjach kryzysowych, uwzględnił dążenie do zmiany mentalności osób, rodzin i całych społeczności, ponieważ bez ich chęci i zaangażowania działania te nie przyniosą skutków. Dodatkowym utrudnieniem może być dziedziczność problemów i dysfunkcji, która powoduje, że czerpanie przez kolejne pokolenia poglądów i wzorców zachowań od swoich rodzin, ma wymiar negatywny. Pozwala też prognozować pogłębianie się wykluczenia społecznego w różnych sferach funkcjonowania.

Efektywne rozwiązywanie problemów społecznych może wymagać podejmowania działań zapobiegawczych, służących wczesnemu wykrywaniu *objawów* dysfunkcji; edukacji i informowaniu społeczeństwa w zakresie m.in. zagrożeń społecznych i możliwości ich zapobiegania i likwidowania, a także pobudzaniu aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców. Działania te powinny iść w parze ze zrównoważonym rozwojem Miasta, uwzględniającym kierunki wspierające budowę społeczeństwa obywatelskiego – aktywnego i świadomego. Jeżeli te warunki będą spełnione, to w najbliższych latach w zakresie objętym strategią można prognozować, że wizja rozwoju społecznego Miasta zawarta w niniejszym dokumencie zostanie zrealizowana. Zagrożenie może natomiast stanowić nieprzewidywalna obecnie sytuacja społeczno-ekonomiczna Polski, związana m.in. z sytuacją wojenną na Ukrainie.

Na powyższe nakładają się poważne, globalne wyzwania związane ze zmianami klimatycznymi, wyczerpywaniem się złóż surowców energetycznych (ropa, węgiel, gaz) oraz degradacją

środowiska naturalnego. Jeśli w perspektywie kilku lat nie uda się wprowadzić radykalnej zmiany sposobu pozyskiwania surowców, projektowania i produkcji, a także zmiany stylów konsumpcji, czyli szeroko rozumianej transformacji energetycznej w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym, należy przewidywać, iż w niedalekiej przyszłości gospodarkę i społeczeństwo dotknie kryzys znacznie poważniejszy w skutkach niż recesja z lat 2007-2009¹⁶. W obliczu tego, Strategia powinna uwzględniać skuteczne zarządzanie w sytuacjach kryzysowych oraz innowacyjne metody pracy, a także elastyczność i reagowanie na zmiany. Należy mieć również na uwadze współczesne trendy definiujące politykę społeczną w Polsce, m.in. rozwój usług społecznych, w tym z udziałem centrów usług społecznych, a także deinstytucjonalizację, czyli przechodzenie od opieki o charakterze instytucjonalnym do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i społeczności lokalnej. Na poziomie gmin będzie się to wiązało m.in. z koniecznością budowy skutecznego systemu świadczenia usług społecznych dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

¹⁶ Zob. więcej: M. Popkiewicz, *Rewolucja energetyczna. Ale po co?*, Wydanie II, Wydawnictwo Sonia Draga, Katowice 2019.

7. Cele i kierunki działań

Nadrzędnym celem lokalnej polityki społecznej jest poprawa jakości życia ludności, na którą składa się szereg czynników kształtujących warunki życia wspólnoty oraz poszczególnych rodzin i osób samotnie gospodarujących. Wynika stąd potrzeba integracji działań sektorowych m.in. w ramach pomocy społecznej, rynku pracy, edukacji, zdrowia, mieszkalnictwa i polityki prorodzinnej, w ścisłym powiązaniu z realizowanymi w gminie inwestycjami w infrastrukturę techniczną oraz gospodarkę.

Część wdrożeniowa *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Olsztyna do roku 2030* została usystematyzowana w formie obszarów strategicznych, odpowiadających zdiagnozowanym wyzwaniom rozwojowym. Ostatni obszar ma charakter przekrojowy, co oznacza, że zawiera elementy warunkujące efektywną realizację pozostałych. Każdy z nich dotyczy innego wycinka rzeczywistości społecznej, jednakże są one ze sobą ściśle powiązane i wszystkie służą realizacji celu głównego Strategii. W związku z tym, wszystkie cele należy rozpatrywać łącznie w kontekście rozwoju społecznego Olsztyna, uwzględniając jednak to, że wdrożenie założeń jednego z nich będzie miało istotny wpływ na powodzenie pozostałych. Cel główny Strategii brzmi:

Zwiększenie dostępności oraz jakości usług społecznych służących poprawie jakości życia mieszkańców Miasta Olsztyna

Każdemu obszarowi przyporządkowane są cele strategiczne, cele operacyjne oraz katalog działań, wyznaczających kluczowe, niezbędne kierunki zaangażowania władz samorządu, jednostek organizacyjnych Miasta oraz partnerów lokalnych. Nie jest katalogiem zamkniętym, więc jeżeli w trakcie wdrażania Strategii pojawią się jeszcze inne pomysły, przedsięwzięcia czy projekty, wpisujące się w jej cele, to również powinny zostać wzięte pod uwagę.

W ramach każdego celu strategicznego określono katalog działań, uwzględniających oddziaływanie z jednej strony na całą społeczność Miasta, a z drugiej na wybrane grupy, zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społeczno-zawodowym. Są to przede wszystkim:

- rodziny z dziećmi (w szczególności niepełne i wielodzietne), doświadczające problemów opiekuńczo-wychowawczych oraz trudności w zapewnieniu odpowiednich warunków socjalno-bytowych, charakteryzujące się biernością zawodową i społeczną, a także dotknięte lub zagrożone dysfunkcjami takimi jak przemoc w rodzinie, uzależnienia, przestępczość;
- dzieci i młodzież bez względu na status społeczny i poziom zamożności ich rodzin, z uwagi na szczególne zagrożenie problemami takimi jak ubóstwo, bezrobocie, brak

odpowiednich perspektyw życiowych, uzależnienia (zwłaszcza od alkoholu, dopalaczy, komputera, internetu oraz telefonów komórkowych) i inne zachowania ryzykowne;

- osoby starsze, z niepełnosprawnościami i/lub ciężko, przewlekłe chorujące, zwłaszcza te, które posiadają niewielkie dochody, zaś w swoich środowiskach są osamotnione;
- osoby znajdujące się w sytuacjach skrajnych pod względem egzystencjalnym, w szczególności z powodu uzależnień, bezdomności, pobytu w zakładzie karnym, zdarzeń losowych;
- społeczność ze względu na potrzebę wzmocnienia jej aktywności oraz integracji i zaangażowania w sprawy lokalne, a także ustawicznego kształcenia w różnych obszarach, takich jak zdrowie czy bezpieczeństwo.

Obszar I. Rozwój lokalnego systemu wsparcia dziecka i rodziny

Cel strategiczny 1. Poprawa jakości opieki i wychowania w rodzinach oraz w instytucjach wspierających dzieci i młodzież.

Cele operacyjne:

1. Wzmacnianie kompetencji rodziców oraz prawnych opiekunów w zakresie należytej opieki i wychowania dzieci.
2. Zapewnienie skutecznej pomocy rodzinom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawcze.
3. Tworzenie warunków rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej oraz podniesienie standardów funkcjonowania rodzinnej i instytucjonalnej pieczy.
4. Zwiększenie dostępności usług społecznych dla rodzin i wprowadzanie nowych odpowiadających na zmieniające się potrzeby wszystkich jej członków.

Kierunki działań:

- 1) Bieżące diagnozowanie sytuacji problemowych w rodzinach wraz z oceną sytuacji dziecka pod kątem zapewnienia mu bezpieczeństwa.
- 2) Organizowanie różnych form edukacji rodziców i opiekunów, dotyczących w szczególności rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych, takich jak „Szkoła dla rodziców”, trening kompetencji rodzicielskich.
- 3) Promocja i rozwój aktywnych form spędzania wolnego czasu przez rodziny, w tym poprzez rozwój oferty w ramach Olsztyńskiej Karty Dużej Rodziny.
- 4) Ułatwianie dostępu do poradnictwa specjalistycznego, w tym m.in. psychologicznego, pedagogicznego, socjoterapeutycznego, prawnego, mediacji, rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych.
- 5) Wspieranie rodzin doświadczających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych m.in. w postaci pracy socjalnej, asystentury rodzinnej, pomocy rodzin wspierających i wolontariuszy, organizacji grup samopomocowych.
- 6) Rozwój sieci placówek wsparcia dziennego w formie opiekuńczej, specjalistycznej lub pracy podwórkowej (np. koła zainteresowań, kluby młodzieżowe, świetlice środowiskowe i socjoterapeutyczne).
- 7) Rozwój sieci placówek wsparcia dzieci do 6 roku życia, małych matek z dziećmi, dziewcząt w ciąży oraz młodzieży z problemami, takich jak np. Dom Małego Dziecka, Placówka Pobytu Dziennego ze specjalistyczną opieką, Placówka dla Dzieci z uzależnieniami (multimedia, bigoreksja, anoreksja, bulimia).
- 8) Organizowanie systemu wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, obejmującego w szczególności poradnictwo, grupy wsparcia, pomoc ze strony wolontariuszy i rodzin pomocowych.

- 9) Kreowanie warunków do powstawania i funkcjonowania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych poprzez m.in. szkolenie kandydatów do pełnienia tych funkcji oraz prowadzenie kampanii społecznych.
- 10) Zapewnianie rodzinom zastępczym lokali mieszkalnym o metrażu pozwalającym na opiekę nad większą liczbą dzieci.
- 11) Praca z rodzicami oraz dziećmi umieszczonymi w pieczy zastępczej w celu wsparcia powrotu małoletnich do rodziny biologicznej.
- 12) Rozwój różnorodnych form wsparcia dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej.

Okres realizacji: do 2030 roku

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba rodzin, które skorzystały z pomocy społecznej z powodu: bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego; potrzeby ochrony macierzyństwa, w tym: wielodzietności.
- Liczba zorganizowanych form edukacji rodziców i opiekunów.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą socjalną.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą asystenta rodziny.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z poradnictwa specjalistycznego
- Liczba funkcjonujących placówek służących wsparciu dziecka i rodziny.
- Liczba funkcjonujących na terenie powiatu rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych.
- Liczba rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka przypadających na jednego koordynatora pieczy zastępczej.
- Liczba przeszkolonych kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.
- Liczba dzieci umieszczonych w danym roku oraz łączna liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej, z uwzględnieniem form rodzinnych.
- Liczba dzieci opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze, objętych procesem usamodzielniania.
- Liczba dzieci, które po pobycie w pieczy zastępczej powróciły do rodziny biologicznej.
- Liczba oferowanych usług wspierających usamodzielnianych wychowanków.

Obszar II. Satysfakcjonująca jakość życia osób z niepełnosprawnościami

Cel strategiczny 2. Zwiększenie aktywności osób z niepełnosprawnościami w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym.

Cele operacyjne:

1. Tworzenie możliwości wszechstronnego rozwoju oraz aktywności osób z niepełnosprawnościami.
2. Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług społecznych dla osób z niepełnosprawnościami.
3. Zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej opieki i wsparcia adekwatnego do ich potrzeb.
4. Kształtowanie świadomości społecznej dotyczącej praw i potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz osób z zaburzeniami psychicznymi.

Kierunki działań:

- 1) Realizacja działań mających na celu integrację osób z niepełnosprawnościami, ich opiekunów i rodzin ze środowiskiem lokalnym poprzez wydarzenia o charakterze integracyjnym, edukacyjnym, kulturalnym, sportowym i in.
- 2) Podejmowanie działań na rzecz aktywnej integracji społecznej, zawodowej, zdrowotnej i edukacyjnej osób z niepełnosprawnościami, w tym m.in. organizacja spotkań z doradcą zawodowym, pracodawcami, psychologami, a także zapewnianie dostępności komunikacyjnej tych działań.
- 3) Ułatwianie dostępu do specjalistycznego wspomaganie rozwoju dzieci w ramach wczesnej diagnozy i interwencji.
- 4) Wsparcie dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami poprzez m.in. realizację nauczania indywidualnego, zaangażowanie nauczycieli wspomagających, dowożenie dzieci i młodzieży do specjalistycznych placówek.
- 5) Zapewnienie dostępu osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin do różnych form pomocy, a także wsparcia bytowego i mieszkaniowego.
- 6) Inicjowanie i wspieranie usług z zakresu pomocy psychologicznej i terapeutycznej dla osób dotkniętych kryzysem psychicznym, zaburzeniami i chorobami psychicznymi oraz ich rodzin i opiekunów.
- 7) Rozwój sieci placówek wsparcia osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin, w tym np. dla osób ze spektrum autyzmu, niepełnosprawnościami sprzężonymi, stwardnieniem rozsianym, chorobą Alzheimera, młodzieży z zaburzeniami psychicznymi.
- 8) Rozwój usług rehabilitacji leczniczej, usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, usług asystenta osób niepełnosprawnych oraz opieki wytchnieniowej dla osób z niepełnosprawnościami.

- 9) Rozwój bazy placówek rehabilitacyjnych, punktów zaopatrzenia i wypożyczalni sprzętu oraz dofinansowania do udziału w turnusach rehabilitacyjnych dla osób z niepełnosprawnościami.
- 10) Udzielanie dofinansowania do likwidacji barier funkcjonalnych w miejscu zamieszkania osób z niepełnosprawnościami, zakupu sprzętu rehabilitacyjnego, środków pomocniczych i przedmiotów ortopedycznych, a także usług rehabilitacyjnych.
- 11) Tworzenie różnych form mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnościami, zapewniającego usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych.
- 12) Przystosowanie funkcjonowania instytucji użyteczności publicznej do potrzeb i ograniczeń osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, a także likwidacja barier architektonicznych i transportowych w przestrzeni publicznej.
- 13) Dążenie do likwidacji barier komunikacyjnych poprzez np. zapewnianie środka transportu przystosowanego do osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.
- 14) Rozwój podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnościami, w tym Zakładów Aktywności Zawodowej i Warsztatów Terapii Zajęciowej.
- 15) Wspieranie aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami, w tym poprzez realizację projektów, tworzenie miejsc pracy, organizację staży zawodowych, szkoleń itp.
- 16) Realizacja programów informacyjno-edukacyjnych dotyczących niepełnosprawności i zdrowia psychicznego, służących m.in. budowaniu świadomości społecznej oraz postaw akceptacji, tolerancji i życzliwości.

Okres realizacji: do 2030 roku

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba rodzin i osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności.
- Liczba osób z niepełnosprawnościami korzystających z form wsparcia takich jak usługi opiekuńcze, opieka wytchnieniowa, asystent osobisty i inne.
- Liczba dzieci z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w placówkach oświatowych.
- Liczba funkcjonujących ośrodków wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami.
- Liczba placówek rehabilitacyjnych oraz punktów zaopatrzenia i wypożyczalni sprzętu niezbędnego do funkcjonowania osób z niepełnosprawnością.
- Liczba osób, które skorzystały z dofinansowania na zakup sprzętu rehabilitacyjnego, środków pomocniczych i przedmiotów ortopedycznych, a także usług rehabilitacyjnych.
- Liczba osób z niepełnosprawnościami, które skorzystały z dofinansowań do likwidacji barier funkcjonalnych w miejscu zamieszkania.
- Liczba osób korzystających z turnusów rehabilitacyjnych.

- Liczba utworzonych form mieszkalnictwa chronionego dla osób z niepełnosprawnościami/liczba miejsc/liczba osób korzystających.
- Liczba osób z niepełnosprawnościami zarejestrowanych jako bezrobotne lub poszukujące pracy w MUP/Liczba osób, które wzięły udział w formach aktywizacji zawodowej/Liczba osób, które podjęły pracę.
- Liczba przeprowadzonych akcji i kampanii społecznych na rzecz osób z niepełnosprawnościami.

Obszar III. Efektywna polityka senioralna

Cel strategiczny 3. Rozwój efektywnej polityki senioralnej w mieście.

Cele operacyjne:

1. Kreowanie warunków i otoczenia społecznego sprzyjającego wszechstronnej aktywności i integracji seniorów.
2. Zapewnienie osobom starszym dostępu do wysokiej jakości usług społecznych.
3. Poprawa dostępu osób o ograniczonej sprawności i samodzielności życiowej do różnych form opieki i wsparcia.
4. Zwiększenie zaangażowania społecznego i partycypacji seniorów w życiu publicznym.

Kierunki działań:

- 1) Edukacja prozdrowotna społeczeństwa w zakresie promocji zdrowego stylu życia, właściwego odżywiania oraz higieny ciała.
- 2) Organizacja, inicjowanie i wspieranie różnorodnych form aktywności społecznej, edukacyjnej, kulturalnej i fizycznej osób starszych, w tym m.in. prelekcji, kursów, zajęć rozwijających pasje, wycieczek.
- 3) Rozwój środowiskowych form opieki i wsparcia dla osób w podeszłym wieku, udzielających pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, a także stymulujących intelektualną, psychiczną i fizyczną sprawność.
- 4) Organizacja usług opiekuńczych w celu jak najdłuższego utrzymania osób starszych o ograniczonej sprawności w środowisku zamieszkania.
- 5) Rozwój sieci placówek udzielających pomocy osobom starszym w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, sprawujących opiekę nad uczestnikami, stymulujących ich intelektualną, psychiczną i fizyczną sprawność (np. domy dziennego pobytu, środowiskowe domy samopomocy, kluby seniora, rodzinne domy pomocy).
- 6) Wzmocnienie infrastruktury placówek całodobowych, zapewniających okresowo lub stale (w zależności od potrzeb) usługi dla niesamodzielnych mieszkańców, mające na celu podwyższenie standardów oraz poprawę jakości oferowanych usług.
- 7) Upowszechnianie instrumentów wsparcia ułatwiających funkcjonowanie osobom starszym (np. asystent osobisty osoby starszej, teleopieka).
- 8) Wsparcie osób i rodzin sprawujących opiekę nad osobami starszymi w postaci m.in. tworzenia miejsc opieki wytchnieniowej, organizowania szkoleń dla opiekunów, grup wsparcia, poradnictwa i innych działań wzmacniających kompetencje i umiejętności oraz kondycję psychiczną.
- 9) Wspieranie działań na rzecz włączenia cyfrowego osób starszych, w tym szkoleń i innych rozwiązań służących zwiększeniu kompetencji seniorów w posługiwaniu się nowoczesnymi technologiami.

- 10) Organizacja usług wspierających osoby starsze w codziennym funkcjonowaniu, takich jak np. usługi transportowe czy drobne naprawy, w zależności od zdiagnozowanych potrzeb.
- 11) Wdrażanie rozwiązań sprzyjających realizacji usług najbliżej środowiska zamieszkania, w tym poprzez funkcjonowanie mobilnych zespołów wsparcia.
- 12) Rozwój rzecznictwa środowisk seniorskich, w tym poprzez funkcjonowanie Rady Olsztyńskich Seniorów oraz udziału seniorów w zespołach konsultacyjnych i doradczych, w tym w obszarze kreowania lokalnych polityki publicznych.
- 13) Wzmacnianie aktywności społecznej i edukacyjnej osób starszych, w tym m.in. poprzez promowanie edukacji przez całe życie oraz wspieranie organizacji seniorskich.
- 14) Upowszechnianie pomocy sąsiedzkiej oraz wolontariatu na rzecz osób starszych, a także zaangażowanie seniorów i młodzieży w inicjatywy służące integracji międzypokoleniowej.
- 15) Przeciwdziałanie przemocy wobec seniorów, w tym fizycznej, psychicznej, ekonomicznej oraz zaniedbania ich potrzeb, a także innym nadużyciom, poprzez m.in. akcje informacyjne i edukacyjne.

Okres realizacji: do 2030 roku

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba i odsetek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.
- Liczba oraz odsetek świadczeniobiorców pomocy społecznej w wieku poprodukcyjnym.
- Liczba działających na terenie Miasta placówek zapewniających wsparcie osobom starszym/liczba uczestników.
- Liczba osób starszych, które skorzystały z form wsparcia takich jak usługi opiekuńcze, opieka wytchnieniowa, usługi asystenta osoby starszej, teleopieka.
- Liczba posiedzeń Rady Olsztyńskich Seniorów.

Obszar IV. Aktywność zawodowa mieszkańców

Cel strategiczny 4. Wzmocnienie zdolności mieszkańców do podejmowania zatrudnienia lub pracy na własny rachunek.

Cele operacyjne:

1. Kształtowanie aktywnych postaw i mobilności zawodowej mieszkańców.
2. Wzmocnienie kompetencji i kwalifikacji adekwatnych do potrzeb rynku pracy.
3. Wzrost znaczenia ekonomii społecznej w sferze aktywizacji zawodowej osób zagrożonych marginalizacją.
4. Kreowanie warunków sprzyjających większej dostępności rynku pracy dla osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz osób ze szczególnymi potrzebami.

Kierunki działań:

- 1) Organizacja szkoleń i warsztatów służących podnoszeniu kompetencji osobistych i społecznych niezbędnych do prawidłowego pełnienia ról zawodowych, a także kształtujących postawy przedsiębiorcze wśród osób bezrobotnych i pracujących.
- 2) Organizacja szkoleń, kursów zawodowych oraz form przygotowania zawodowego dorosłych dostosowujących kwalifikacje do potrzeb rynku pracy, zwłaszcza dla osób o niskich kwalifikacjach lub kwalifikacjach nieadekwatnych od potrzeb rynku pracy.
- 3) Realizacja staży oraz praktyk u lokalnych pracodawców, w szczególności dla osób nie posiadających doświadczenia zawodowego.
- 4) Wspieranie mobilności zawodowej osób bezrobotnych poprzez dostępne instrumenty.
- 5) Monitoring lokalnego rynku pracy pod kątem zawodów deficytowych i nadwyżkowych, zapotrzebowania pracodawców na konkretne kwalifikacje oraz identyfikacji nisz rynkowych możliwych do zagospodarowania przez nowe firmy, w tym podmioty ekonomii społecznej.
- 6) Organizacja targów, giełd pracy oraz bezpośrednich spotkań z pracodawcami służących wsparciu osób poszukujących zatrudnienia.
- 7) Wspieranie powstawania i funkcjonowania klubów i centrów integracji społecznej.
- 8) Zapewnienie dostępu do usług animacji, doradztwa, szkoleń i promocji dla osób oraz podmiotów rozpoczynających lub prowadzących działalność w sektorze ekonomii społecznej.
- 9) Wsparcie finansowe, połączone z opieką biznesową dla osób zakładających jednoosobową działalność gospodarczą lub spółdzielnię socjalną, a także dla firm tworzących nowe miejsca pracy – w szczególności dedykowane osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym.

- 10) Wdrażanie programów zwiększających szanse osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy, uwzględniających m.in. tworzenie miejsc pracy w warunkach chronionych oraz zatrudnienie trenerów pracy.
- 11) Wspieranie aktywności zawodowej osób z grup defaworyzowanych na rynku pracy, m.in. osób młodych, długotrwale bezrobotnych, osób powyżej 50. roku życia, osób wychowujących małe dzieci.
- 12) Wspieranie usług opieki nad dziećmi w żłobkach, przedszkolach, klubach dziecięcych lub u dziennych opiekunów, ułatwiających rodzicom powrót lub wejście na rynek pracy.
- 13) Rozwój wolontariatu, pomocy sąsiedzkiej i innych form wsparcia środowiskowego osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym i marginalizacją, w tym także jako etap przygotowujący do zatrudnienia.

Okres realizacji: do 2030 roku

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba bezrobotnych zarejestrowanych, w tym kobiet, osób do 30 roku życia, osób powyżej 50 lat, osób z niepełnosprawnościami.
- Liczba i odsetek osób długotrwale bezrobotnych.
- Liczba osób bezrobotnych, które podjęły zatrudnienie, w tym subsydiowane i niesubsydiowane.
- Liczba osób, które zostały objęte usługami i instrumentami rynku pracy, w tym stażami, pracami społecznie użytecznymi, szkoleniami zawodowymi.
- Liczba pracodawców, którzy otrzymali wsparcie ze środków publicznych na zatrudnienie osoby bezrobotnej.
- Liczba osób, które otrzymały wsparcie na założenie jednoosobowej działalności gospodarczej.
- Liczba funkcjonujących klubów i centrów integracji społecznej.

Obszar V. Profilaktyka oraz przeciwdziałanie problemom uzależnień i przemocy w rodzinach

Cel strategiczny 5. Zmniejszenie zagrożenia i skali przemocy w rodzinach i uzależnień

Cele operacyjne:

1. Wzrost świadomości społecznej w obszarze przemocy w rodzinie i uzależnień.
2. Zwiększanie wsparcia i ochrony osób zagrożonych i dotkniętych problemem przemocy w rodzinie oraz wzmocnienie oddziaływań interwencyjnych, korekcyjnych i edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc.
3. Zapewnienie dostępu osób i rodzin do pomocy specjalistycznej w zakresie przemocy w rodzinie i uzależnień.

Kierunki działań:

- 1) Realizacja kampanii i akcji społecznych służących podnoszeniu wiedzy oraz kształtowaniu odpowiednich postaw społecznych, w szczególności w zakresie profilaktyki uzależnień oraz przemocy w rodzinie.
- 2) Inicjowanie i realizacja programów edukacyjno-profilaktycznych skierowanych do dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych, dotyczących różnych rodzajów uzależnień, zachowań ryzykownych, przemocy w rodzinie oraz zachowań agresywnych; ze szczególnym uwzględnieniem problematyki aktualnych zagrożeń (rozwój nowoczesnych technologii, dysfunkcyjne grupy i zachowania, przekaz medialny itp.).
- 3) Monitorowanie sytuacji rodzin zagrożonych dysfunkcjami lub już doświadczających poważnych problemów, a także podejmowanie działań interwencyjnych, terapeutycznych i kompensacyjnych
- 4) Zwiększenie dostępności terapii dla osób uzależnionych oraz współuzależnionych od substancji psychoaktywnych, programów wspierających dalsze zdrowienie oraz programów redukcji szkód.
- 5) Rozwijanie sieci wsparcia w zakresie terapii uzależnień (terapia od substancji chemicznych i zachowań, program podstawowy, terapia pogłębiona, terapia dla współuzależnionych, DDA).
- 6) Wspieranie funkcjonowania grup wsparcia i grup samopomocowych dla osób uzależnionych, współuzależnionych oraz dorosłych dzieci alkoholików.
- 7) Realizacja programów wczesnej interwencji w sytuacjach ryzykownych zachowań, takich jak używanie substancji psychoaktywnych, stosowanie przemocy bądź cyberprzemocy.
- 8) Działania umożliwiające ochronę ofiar przed dalszym krzywdzeniem poprzez szybką i skuteczną interwencję, odizolowanie ofiar od sprawcy przemocy oraz opracowanie i wdrażanie planu pomocy dostosowanego do potrzeb, zasobów i deficytów osób/rodzin

- objętych wsparciem, w tym np. utworzenie placówki natychmiastowej pomocy i schronienia dla ofiar przemocy.
- 9) Stworzenie osobom doznającym przemocy w rodzinie możliwości w organizowaniu grup wsparcia oraz grup samopomocowych mających na celu wzajemne wsparcie emocjonalne i wymianę doświadczeń.
 - 10) Realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie.
 - 11) Tworzenie interdyscyplinarnych miejsc dla dzieci będących ofiarami przestępstw oraz ich niekrywdzących opiekunów (model Centrów Pomocy Dzieciom w Polsce).
 - 12) Zapewnianie poradnictwa specjalistycznego, wsparcia socjalnego oraz pracy terapeutycznej z dziećmi, osobami dorosłymi i całymi rodzinami doświadczającymi uzależnień bądź przemocy.
 - 13) Stosowanie procedury „Niebieskie Karty” jako ważnego elementu profesjonalnego systemu przeciwdziałania przemocy w środowisku lokalnym.

Okres realizacji: do 2030 roku

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu uzależnień i przemocy w rodzinie.
- Liczba osób biorących udział w programach korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy.
- Liczba oraz rodzaj placówek zapewniających pomoc osobom uzależnionym i ich rodzinom.
- Liczba osób uzależnionych i współuzależnionych, które otrzymały wsparcie w placówkach.
- Liczba osób, wobec których GKRPA wniosowała o zastosowanie leczenia odwykowego.
- Liczba wszczętych procedur Niebieskie Karty.
- Liczba zakończonych procedur Niebieskie Karty.

Obszar VI. Aktywizacja i integracja grup zagrożonych oraz dotkniętych wykluczeniem społecznym

Cel strategiczny 6. Ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego wśród mieszkańców.

Cele operacyjne:

1. Rozwijanie wiedzy, umiejętności i postaw mieszkańców sprzyjających aktywności, samodzielności i zaradności życiowej.
2. Poprawa warunków socjalno-bytowych oraz zwiększenie poczucia bezpieczeństwa materialnego mieszkańców.
3. Zapobieganie występowaniu oraz ograniczanie skali zjawiska bezdomności.
4. Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług społecznych dla osób i rodzin zagrożonych lub dotkniętych wykluczeniem społecznym.

Kierunki działań:

- 1) Wspieranie mieszkańców gminy w zakresie nabywania umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego, a także rozwiązywania problemów socjalno-bytowych i finansowych, realizowane w szczególności poprzez pracę socjalną oraz spotkania ze specjalistami.
- 2) Edukacja ekonomiczna dzieci i młodzieży oraz dorosłych mieszkańców realizowana w formie spotkań, warsztatów, akcji informacyjno-promocyjnych w szerokim zakresie dotyczącym m.in. gospodarowania budżetem domowym, zawierania umów kupna-sprzedaży, praw konsumenckich, zakładania lokat oszczędnościowych, zaciągania pożyczek i kredytów.
- 3) Zapewnienie najuboższym mieszkańcom podstawowych warunków egzystencjalnych, w tym szczególnie osobom bezdomnym w zakresie schronienia, posiłków i ubrania.
- 4) Udzielanie wsparcia finansowego oraz świadczeń w naturze rodzinom i osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej, w szczególności niezaradnym życiowo oraz dotkniętym zdarzeniami losowymi, klęskami żywiołowymi lub ekologicznymi.
- 5) Organizowanie zbiórek żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr dla osób i rodzin najbardziej potrzebujących, a także funkcjonowanie lodówek społecznych oraz punktów wydawania bezpłatnie odzieży.
- 6) Utworzenie schroniska z usługami opiekuńczymi dla osób bezdomnych oraz modernizacja i rozwój miejsc wsparcia dla osób bezdomnych, takich jak łaźnie, jadłodajnie, ogrzewalnie, toalety.
- 7) Wspieranie rozwoju budownictwa społecznego.

- 8) Działania wspierające powrót do naturalnego życia społecznego osób z niego wyizolowanych, zwłaszcza doświadczających trudności w przystosowaniu się po długotrwałym pobycie w zakładzie karnym oraz osób bezdomnych.
- 9) Realizacja indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności, polegających na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.
- 10) Rozwój streetworkingu jako narzędzia pracy z osobami bezdomnymi pozostającymi poza systemem pomocy socjalnej.
- 11) Integracja cudzoziemców z wykorzystaniem indywidualnych programów integracji w obszarach edukacji językowej, funkcjonowania zawodowego oraz funkcjonowania społecznego.
- 12) Obejmowanie cudzoziemców wsparciem zarówno w postaci świadczeń materialnych, jak i niematerialnych, takich jak np. poradnictwo, pomoc w zapewnieniu mieszkania, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, nauka języka polskiego, w zależności od zdiagnozowanych potrzeb.

Okres realizacji: do 2030 roku

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa, bezdomności oraz trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego.
- Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z tytułu zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych i ekologicznych.
- Liczba placówek/institucji/miejsc wsparcia osób bezdomnych.
- Liczba funkcjonujących schronisk z usługami opiekuńczymi dla osób bezdomnych.
- Liczba zrealizowanych indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności.
- Liczba cudzoziemców objętych indywidualnym programem integracji.

Obszar VII. Spójny system polityki społecznej

Cel strategiczny 7. Zwiększenie dostępności oraz jakości usług pomocy i wsparcia oraz efektywności działań w zakresie planowania, realizacji i oceny lokalnej polityki społecznej.

Cele operacyjne:

- 1) Zwiększenie wiedzy oraz przygotowania kadr instytucji i podmiotów ekonomii społecznej do rozwiązywania problemów społecznych.
- 2) Tworzenie warunków sprzyjających partycypacji obywatelskiej, integracji i aktywności mieszkańców.
- 3) Rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej, a także współpracy z mieszkańcami na rzecz dobra wspólnego.
- 4) Zwiększenie znaczenia ekonomii społecznej w Mieście.

Kierunki działań:

- 1) Udział osób zaangażowanych w realizację Strategii w szkoleniach, kursach, warsztatach, seminariach, konferencjach, wizytach studyjnych i innych formach edukacji w obszarach związanych ze Strategią.
- 2) Wspieranie kadry specjalistów zajmujących się m.in. uzależnieniami, przemocą w rodzinie oraz interwencją kryzysową w postaci superwizji i pomocy psychologicznej.
- 3) Ukierunkowanie na nowe, innowacyjne rozwiązania w zakresie objętym Strategią, służące większej elastyczności działania, a także zwiększeniu skuteczności oddziaływań.
- 4) Działania ukierunkowane na zwiększenie dostępności usług społecznych dla wszystkich mieszkańców Miasta, w tym poprzez utworzenie Centrum Usług Społecznych oraz współpracę z partnerami lokalnymi.
- 5) Rozwój współpracy Miasta z organizacjami pozarządowymi poprzez m.in. włączanie ich przedstawicieli do zespołów opiniotwórczych, doradczych i konsultacyjnych, zlecanie realizacji zadań publicznych, zawieranie partnerstw służących dobru mieszkańców, umożliwianie szerszego udziału w kreowaniu polityk publicznych, wsparcie merytoryczne lokalnych liderów itd.
- 6) Wspieranie organizacji pozarządowych, zwiększające ich potencjał jako realizatorów działań w obszarach strategicznych.
- 7) Wykorzystywanie różnorodnych form konsultacji społecznych z mieszkańcami (spotkania otwarte, debaty, warsztaty obywatelskie, badania ankietowe) przy podejmowaniu przez władze Miasta decyzji w sprawach ważnych dla społeczności, w sposób stwarzający warunki do powszechnego w nich uczestnictwa osób fizycznych i organizacji obywatelskich.

- 8) Tworzenie warunków do rozwoju samoorganizacji społecznej oraz większej partycypacji mieszkańców w sprawy lokalne, w szczególności poprzez wsparcie działań i inicjatyw realizowanych na poziomie osiedli.
- 9) Wspieranie rozwoju centrów aktywności lokalnej, służących zwiększaniu dostępu mieszkańców do różnych form aktywności i wsparcia.
- 10) Tworzenie partnerstw lokalnych oraz platform współpracy i wymiany informacji w obszarach strategicznych dla rozwoju społecznego, w tym m.in. wsparcia rodzin, przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, rozwoju dzieci i młodzieży, z udziałem instytucji oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w danym obszarze.
- 11) Podejmowanie wspólnych działań rzeczniczych i lobbystycznych na rzecz rozwiązań, które nie leżą w gestii Miasta, a mogą w istotny sposób przyczynić się do rozwiązania istniejących problemów oraz poprawy jakości życia mieszkańców
- 12) Upowszechnianie wiedzy o ekonomii społecznej oraz możliwości uzyskania wsparcia przez osoby planujące prowadzić działalność gospodarczą w ramach spółdzielni socjalnej, fundacji lub stowarzyszenia.
- 13) Dążenie do stosowania przez jednostki organizacyjne Miasta klauzul, pozwalających na wspieranie przy zakupie usług dodatkowych celów społecznych (np. zamówienia zastrzeżone, wymagania dodatkowe).

Okres realizacji: do 2030 roku

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba pracowników biorących udział w superwizji lub otrzymujących pomoc psychologiczną.
- Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały dotacje na realizację zadań publicznych.
- Wartość dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym na realizację zadań publicznych.
- Liczba przedstawicieli organizacji pozarządowych w zespołach doradczych, opiniodawczych, konsultacyjnych i in.
- Liczba lokalnych partnerstw oraz platform współpracy i wymiany informacji.
- Liczba konsultacji społecznych przeprowadzonych z mieszkańcami.
- Liczba postępowań jednostek organizacyjnych miasta, w których zastosowano klauzule społeczne.

8. Sposób realizacji Strategii

8.1. Usługi społeczne oraz zadania publiczne zlecane podmiotom ekonomii społecznej

W świetle uwarunkowań ustawowych strategia powinna określać usługi społeczne w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1–14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, oraz zadania publiczne, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zlecane w trybach, o których mowa w tej ustawie.

Usługi wskazane w ustawie o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych zawierają się w następujących obszarach:

- 1) polityka prorodzinna,
- 2) wspieranie rodziny,
- 3) system pieczy zastępczej,
- 4) pomoc społeczna,
- 5) promocja i ochrona zdrowia,
- 6) wspieranie osób niepełnosprawnych,
- 7) edukacja publiczna,
- 8) przeciwdziałanie bezrobociu,
- 9) kultura,
- 10) kultura fizyczna i turystyka,
- 11) pobudzanie aktywności obywatelskiej,
- 12) mieszkalnictwo,
- 13) ochrona środowiska,
- 14) reintegracja zawodowa i społeczna.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w sferze zadań publicznych wymienia między innymi zadania w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób; wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; tworzenia warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej; udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększania świadomości prawnej społeczeństwa; działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego; ochrony i promocji zdrowia, w tym działalności leczniczej, działalności na rzecz osób niepełnosprawnych; promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy; działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym; działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości; działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania; kultury, sztuki,

ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego; wspierania i upowszechniania kultury fizycznej. W związku z uchwaleniem ustawy o ekonomii społecznej dodane zostało również zadanie w zakresie działalności na rzecz podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

Miasto Olsztyn zleca ww. usługi społeczne i zadania publiczne w następujących obszarach:

- wspieranie rodziny – prowadzenie placówek wsparcia dziennego, w postaci świetlic środowiskowych i ognisk wychowawczych, w których dzieci i młodzież ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym obejmowane są opieką i wychowaniem, zajęciami terapeutycznymi, kompensacyjnymi oraz wsparciem w nauce;
- wsparcie osób niepełnosprawnych – prowadzenie środowiskowych domów samopomocy oraz organizowanie i prowadzenie mieszkań chronionych;
- pomoc społeczna – prowadzenie domów pomocy społecznej oraz placówek *Senior+*; usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi; przygotowanie i dystrybucja gorących posiłków dla uprawnionych klientów Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Olsztynie;
- nieodpłatna pomoc prawna – prowadzenie punktów, w których udzielana jest nieodpłatna pomoc prawna lub świadczone nieodpłatne poradnictwo obywatelskie z uwzględnieniem punktu nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego o specjalizacji nieodpłatna mediacja;
- promocja i ochrona zdrowia – realizacja programów profilaktycznych w ramach *Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz przeciwdziałania Narkomanii*; realizacja pomocy i działań na rzecz osób w sytuacjach kryzysowych związanych z uzależnieniami.

Program współpracy Olsztyna z organizacjami pozarządowymi na 2023 rok wskazuje na następujące priorytetowe zadania publiczne: wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej, kultura, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwój świadomości narodowej; ochrona i promocja zdrowia, przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym; działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym; pomoc społeczna; działania na rzecz osób niepełnosprawnych; aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy; ratownictwo i ochrona ludności; ekologia i ochrona środowiska; promocja i organizacja wolontariatu; działalność na rzecz organizacji pozarządowych; nieodpłatna pomoc prawna; działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; rewitalizacja. Wskazane wyżej usługi społeczne zlecane są w formie zadań publicznych.

8.2. Koordynacja wdrażania Strategii

W świetle ustawy o pomocy społecznej, realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych, podobnie jak jej opracowanie, należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Znaczna część kierunków działań zaplanowanych w Strategii mieści się w zadaniach jednostek organizacyjnych Miasta Olsztyna, a także organizacji pozarządowych

i innych podmiotów, które funkcjonują w obszarze lokalnej polityki społecznej. Zasadniczą rolę w zakresie planowania oraz podejmowania decyzji strategicznych będą odgrywały władze Miasta – Prezydent oraz Rada Miasta, natomiast instytucją koordynującą działania związane z wdrażaniem Strategii będzie Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Olsztynie.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Olsztyna do roku 2030 jest wieloletnim dokumentem planistycznym, w związku z czym należy wziąć pod uwagę, że w wyniku zmian społeczno-ekonomicznych niektóre jej zapisy mogą stać się nieaktualne jeszcze przed końcem okresu jej obowiązywania. W takiej sytuacji należy podjąć decyzję o jej aktualizacji bądź o opracowaniu nowej Strategii, uwzględniającej nowe uwarunkowania prawne, programowe, społeczne czy ekonomiczne.

Aktualizacja dokumentu, przeprowadzana w trybie, w jakim uchwalona została Strategia, będzie konieczna tylko w przypadku gdy zmianie ulegną obszary priorytetowe i cele strategiczne dokumentu. W pozostałych przypadkach decyzja o aktualizacji zostanie podjęta przez koordynatora wdrażania Strategii. Aktualizacji Strategii nie wymagają natomiast zmiany w katalogu działań służących realizacji celów, ponieważ z założenia jest to katalog otwarty, wykorzystywany w zależności od aktualnych potrzeb oraz umożliwiający realizację innych przedsięwzięć, niż w nim wymienione, o ile wpisują się w cele Strategii. Nie wymagają jej także zmiany i modyfikacje wskaźników, służących monitoringowi działań. Jeżeli w procesie wdrażania Strategii zostanie zidentyfikowana potrzeba rozszerzenia zakresu lub przeformułowania wybranych wskaźników, możliwe jest wprowadzenie zmian bez konieczności aktualizacji dokumentu – o ile zmiany te będą służyły lepszemu rozpoznaniu sytuacji społecznej oraz efektów wdrażania Strategii.

8.3. Ramy finansowe

Z uwagi na szeroki i różnorodny katalog działań planowanych do realizacji w ramach Strategii, należy w głównych źródłach jej finansowania uwzględnić środki pochodzące z różnych źródeł, w tym dostępne nie tylko dla gmin, ale także innych podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii. Będą to w szczególności środki krajowe, a także unijne oraz granty i środki prywatne. Jako główne źródło finansowania należy wskazać budżet Miasta. W świetle art. 7 *Ustawy o samorządzie gminnym* do zadań własnych gminy należy zaspokajanie potrzeb zbiorowych wspólnoty, w tym m.in. w sprawach ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej, kultury, polityki prorodzinnej, bezpieczeństwa obywateli czy współpracy ze społecznościami lokalnymi. Powiat natomiast wykonuje zadania publiczne o charakterze ponadgminnym. Zadania te wykonywane są przez jednostki organizacyjne i pomocnicze Miasta jako ich zadania statutowe, stanowiąc jednocześnie urzeczywistnienie założeń Strategii, w takim zakresie, w jakim zostało to zaplanowane. Pewien zakres działań jest ponadto możliwy do realizacji komplementarnie lub nawet wspólnie przez Samorząd Miasta Olsztyna, Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz inne jednostki – na podstawie zawieranych pomiędzy nimi porozumień.

Główne ramy finansowe realizacji Strategii wyznaczają budżety jednostek realizujących zadania z jej zakresu. Główną jednostką jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Olsztynie, który według stanu na 31 grudnia 2022 roku wydał 202 462 151,42 zł, z czego:

- 38 761 145,23 zł – wydatkowano na zadania finansowane ze środków własnych,
- 14 410 675,92 zł – wydatkowano na zadania własne finansowane z dotacji celowej z budżetu państwa,
- 131 588 327,54 zł – wydatkowano na zadania zlecone z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminie/powiatowi finansowanych z dotacji celowej z budżetu państwa,
- 10 692 218,62 zł – wydatkowano na zadania zlecone finansowane z Funduszu Pomocy,
- 7 009 784,11 zł – wydatkowano na zadania zlecone finansowane z Funduszu Przeciwdziałania Covid-19

W świetle powyższych kwot, aż 73,7% budżetu MOPS stanowiły zadania zlecone. W drugiej kolejności należy wskazać zadania finansowane ze środków własnych (19,1%) oraz zadania własne finansowane z dotacji celowej z budżetu państwa (7,1%).

Istotnym źródłem finansowania zadań, jak wskazują powyższe liczby, jest budżet państwa. Obejmuje ono zarówno transfery w postaci subwencji ogólnej jak i dotacji celowych, z których niektóre trzeba pozyskać startując w konkursach. W tej kategorii mieszczą się bowiem programy rządowe oraz programy ministerstw, takie jak np. Program Ośłonowy „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” oraz Program wieloletni Senior+ na lata 2021-2025. Ponadto od 2019 roku jednym ze źródeł finansowania działań na rzecz wsparcia osób z niepełnosprawnościami jest Fundusz Solidarnościowy. W jego ramach są realizowane programy takie jak „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych”, „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”, „Opieka wytchnieniowa” oraz „Centra opiekuńczo-mieszkalne”.

Istotne źródło finansowania będą stanowić także środki z Funduszy Europejskich w perspektywie 2021-2027, dostępne na szczeblu krajowym i regionalnym, w tym szczególności w obszarze włączenia społecznego, rynku pracy czy edukacji.

Z uwagi na to, że Strategia zakłada aktywny udział społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych, a także partnerstwa służące efektywniejszej realizacji polityki społecznej, ważnym źródłem finansowania będą dotacje i granty dostępne dla trzeciego sektora. Wśród nich są programy rządowe i ministerialne (np. Aktywni+), a także programy Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, takie jak np. Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO oraz Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.

Określenie bardziej precyzyjnych ram finansowych planowanych kierunków działań nie wydaje się obecnie możliwe ani celowe, szczególnie ze względu na szeroki zakres tematyczny dokumentu, długi okres jego obowiązywania, nie domknięty jeszcze etap programowania środków unijnych na lata 2021-2027 oraz konkursowy charakter większości programów

pomocowych, który z punktu widzenia podmiotów realizujących przekłada się na incydentalność wsparcia. Adekwatne do potrzeb kosztorysy będą tworzone w momencie planowania rocznego i aktualizacji budżetu gminy o plany finansowe jednostek, a także opracowywania programów i projektów uszczegóławiających założenia Strategii.

8.4. Monitoring Strategii

Monitoring jest podstawą sprawozdawczości, zarządzania zmianą oraz ewaluacji Strategii. Dane zebrane w jego trakcie są analizowane, a następnie opracowywane w formie sprawozdań przeznaczonych zarówno na potrzeby wewnętrzne, jak i raportów prezentowanych opinii publicznej. Wypracowane wnioski i rekomendacje wspomagają proces decyzyjny oraz zarządzanie informacjami, ułatwiając znajdowanie rozwiązań w sytuacjach, kiedy zostaną zidentyfikowane odchylenia od pierwotnych założeń. Ponadto monitoring uzupełniony okresową ewaluacją może stać się źródłem cennych wskazówek dla działań korygujących i usprawniających, a także aktualizacji przyjętych planów.

Wskaźniki realizacji działań, które będą podlegać monitoringowi zostały wskazane przy celach i kierunkach działań. Przewiduje się prowadzenie monitoringu *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Olsztyna do roku 2030* corocznie – za każdy zakończony rok kalendarzowy wdrażania Strategii. Raporty z monitoringu Strategii powinny zawierać osiągnięte wartości wskaźników oraz opis zrealizowanych działań, a także wnioski i rekomendacje dla dalszej realizacji Strategii. Przedmiotem monitoringu będą wskaźniki, odnoszące się do kierunków niezbędnych działań, które zostały przyporządkowane poszczególnym obszarom Strategii.

Spis tabel

Tabela 1. Przyrost naturalny w Olsztynie w latach 2017-2021	16
Tabela 2. Migracje na pobyt stały w latach 2017-2021.....	16
Tabela 3. Wybrane wskaźniki obciążenia demograficznego dotyczące ludności Olsztyna w latach 2017-2021... ..	17
Tabela 4. Wybrane wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Olsztynie w latach 2019-2021 .	18
Tabela 5. Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości w Olsztynie w latach 2019-2021	19
Tabela 6. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Olsztynie w latach 2020-2022	20
Tabela 7. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Olsztynie w latach 2020-2022	21
Tabela 8. Powody przyznawania pomocy społecznej w Olsztynie w latach 2020-2022	22
Tabela 9. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w latach 2020-2022	32
Tabela 10. Rodzinna piecza zastępcza w Olsztynie latach 2020-2022	34
Tabela 11. Orzeczenia o niepełnosprawności w latach 2020-2022	37
Tabela 12. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w latach 2020-2022	41
Tabela 13. Wybrane dane o osobach bezrobotnych w Olsztynie w latach 2020-2022 (stan na 31.12.).....	43

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba mieszkańców Olsztyna w latach 2017-2021	15
Wykres 2. Mieszkańcy Olsztyna według ekonomicznych grup wieku w latach 2017-2021 (w %)	17
Wykres 3. Stopa bezrobocia w Polsce, województwie warmińsko-mazurskim oraz Olsztynie w latach 2018-2022	19
Wykres 4. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa w latach 2020-2022.....	33
Wykres 5. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności opiekuńczo-wychowawczej w latach 2020-2022	33
Wykres 6. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w latach 2020-2022	37
Wykres 7. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w latach 2020-2022	40
Wykres 8. Bezrobotni w Olsztynie według wykształcenia (31.12.2022)	45
Wykres 9. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia w latach 2020-2022	45
Wykres 10. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie w latach 2020-2022.....	48
Wykres 11. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu w latach 2020-2022	51
Wykres 12. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2020-2022	53
Wykres 13. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezdomności w latach 2020-2022	53